T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GÜVENLİ BAĞLANMA DÜZEYLERİ İLE KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Yüksek Lisans Tezi

Deniz Göçener

Ankara - 2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GÜVENLİ BAĞLANMA DÜZEYLERİ İLE KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Yüksek Lisans Tezi

Deniz Göçener

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Zehra Dökmen

Ankara – 2010

Üniversiteye başladığım ilk yıllarda, lisans eğitimim üzerine Sosyal Psikoloji Yüksek Lisans eğitimi almam konusunda beni yüreklendirmiş olan ve artık yanımda olamasa da aldığım her kararda bana destek olduğunu hissettiğim Canım Ağabeyim AYDIN GÖÇENER anısına…

ÖNSÖZ

Beni ayakları üzerinde durabilen Atatürkçü ve çağdaş bir birey olarak yetiştiren, bana her zaman güvenen ve güven veren, çalışmamın her anında sonsuz sevgi ve desteklerini hissettiğim, yaşamımdaki ilk ve en önemli bağlanma figürlerime; ANNEME ve BABAMA teşekkür ederim. Bu çalışma onların varlığıyla anlam buldu…

Bu çalışma sırasında benimle tüm bilgi ve deneyimini paylaşan, bana son derece özgür ve destekleyici bir çalışma ortamı sunan, çalışmamın tüm aşamalarında değerli görüş ve önerilerini esirgemeyen ve bana her zaman cesaret veren; çalışma disiplinini ve derin bilimsel yaklaşımını örnek aldığım, beni her zaman güleryüz ve ilgiyle karşılayan değerli hocam, tez danışmanım; Doç. Dr. Zehra YAŞIN DÖKMEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans Eğitimim süresince ufkumu açan, birikimlerini paylaşarak beni zenginleştiren ve desteklerini esirgemeyen sayın hocalarım, Prof. Dr. Ali DÖNMEZ, Prof. Dr. Selim HOVARDAOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN ve Yrd. Doç. Dr. Derya HASTA'ya teşekkürlerimi bildiririm.

Bana her zaman içtenlikle yaklaşan ve tezimin son aşamasında da yanımda olmayı kabul eden hocam Yrd. Doç. Dr. Elif KUŞ'a teşekkürlerimi iletirim.

Çalışmamın uygulama aşamasında benimle işbirliği yapan Yrd. Doç. Dr. Necla TÜRKOĞLU ve Arş. Gör. Selma AKALIN'a, Ankara, Çukurova, Anadolu ve Osmangazi Üniversitesi Öğrencilerine teşekkürlerimi iletirim.

Yüksek lisans eğitimim sırasında tanıştığım ve her zaman güzel arkadaşlıkları ile bana destek olmayı başaran yüksek lisans arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Çalışmamın tüm aşamalarında yaşadığım sıkıntı ve mutlulukları benimle paylaşan, verdikleri destek ve içten arkadaşlıklarıyla her zaman yanımda olan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

GİRİŞ …… ……...…..**1**

1.1. Bağlanmaya İlişkin Temel Açıklamalar …….....3

1.1.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı ……...5

1.1.2. İçsel Çalışan Modeller ……..9

1.1.3. Ainsworth'un Yabancı Ortam Deneyi ……..13

1.1.4. Bebeklikte ve Çocuklukta Bağlanma ……..……..15

1.1.5. Ergenlikte ve Yetişkinlikte Bağlanma …….……18

1.1.6. Dörtlü Bağlanma Modeli ……...22

1.2. Kişilerarası İlişkiler …….……26

1.2.1.Kişilerarası İlişkilerle İlgili Kavramlar …….……26

1.2.2. Kişilerarası İlişkilerle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar ……31

1.2.2.1. Psikanalitik Kuramda Kişilerarası İlişkiler ……31

1.2.2.2. Sullivan'ın Kişilerarası İlişkiler Kuramı ……..33

1.2.2.3. Kişilerarası Döngü ve Kişilerarası Şema ……..37

1.3. Amaçlar ……41

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Evren ve Örneklem ……..……**43**

2.2. Veri Toplama Araçları ……..…..44

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu ……....44

2.2.2. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ) ……....45

2.2.3. Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ) ……...46

2.2.4. Algılanan Benzerlik Ölçeği ……..…….48

2.3. İşlem ……..……50

BÖLÜM 3

BULGULAR

3.1. Kadın Katılımcılarla Erkek Katılımcıların *t* Testi Karşılaştırılması..51

3.2. 2(Cinsiyet) x 2(Bağlanma) Faktörlü Varyans Analizi ……..52

3.3. Katılımcıların Annelerine Bağlılıkları, Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar …….54

3.4. Besleyici İlişki Tarzı Puanının Yordanması …….58

3.5. Zehirleyici İlişki Tarzı Puanının Yordanması …….…….59

3.6. Kişilerarası İlişkiler Toplam Puanının Yordanması …….…...61

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

4.1. Kadın Katılımcılarla Erkek Katılımcıların Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ……...64

4.2. 2(Cinsiyet) x 2(Bağlanma) Faktörlü Varyans Analizine İlişkin Bulgular ……...66

4.3. Katılımcıların Anne Bağlılıkları, Baba Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular …….68

4.4. Besleyici İlişki Tarzının Yordayıcılarına İlişkin Bulgular ……..75

4.5. Zehirleyici İlişki Tarzının Yordayıcılarına İlişkin Bulgular ……...76

4.6. Kişilerarası İlişki Tarzlarının Yordayıcılarına İlişkin Bulgular…….77

SONUÇ VE ÖNERİLER …… **79**

ÖZET ……**81**

SUMMARY ……..83

KAYNAKLAR …….85

EKLER ……...106

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1. Kadınların ve Erkeklerin Annelerine Bağlanma, Babalarına Bağlanma, Kişilerarası İlişkiler, Besleyici İlişki Tarzı ve Zehirleyici İlişki Tarzı Toplam Puanları Açısından Karşılaştırılması ……...52

TABLO 2. Katılımcıların Cinsiyete Göre Anne ve Babaya Bağlılık Toplam Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları ……..53

TABLO 3. Katılımcıların 2(Cinsiyet) x 2(Bağlılık) Faktörlü Son Faktör Tekrarlı Ölçümlü ANOVA Sonuçları …….. 53

TABLO 4. Tüm Katılımcıların Annelerine ve Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar …….55

TABLO 5. Kadın Katılımcıların Annelerine ve Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar …….56

TABLO 6. Erkek Katılımcıların Annelerine ve Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar …….57

TABLO 7. Besleyici İlişki Tarzları İçin Regresyon Analizi Sonuçları …..59

TABLO 8. Besleyici İlişki Tarzları İçin Beta ve t Değerleri ……...59

TABLO 9. Zehirleyici İlişki Tarzları İçin Regresyon Analizi Sonuçları...60

TABLO 10. Zehirleyici İlişki Tarzları İçin Beta ve t Değerleri…….....61

TABLO 11. Kişilerarası İlişkiler Tarzı İçin Regresyon Analizi Sonuçları…….. ……62

TABLO 12. Kişilerarası İlişkiler Tarzı İçin Beta ve t Değerleri ……62

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1: Dörtlü Bağlanma Modeli ……..…….22

EKLER LİSTESİ

EK-1 Kişisel Bilgi Formu ……...…… .106

EK-2 Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ) ……...……. 109

EK-3 Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ) ……...…….111

EK-4 Algılanan Benzerlik Ölçeği ……...…….112

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Günlük yaşamın bir gereği olarak birey, diğer bireylerle sürekli etkileşim halindedir. Bireyin bu sosyal yapısı, içinde yer aldığı toplumla uyumlu ve sağlıklı bir etkileşim kurabilmesini gerektirmektedir. Toplumla bireyin uyumlu birlikteliğinin temel koşullarından biri kişilerarası ilişkilerinde sergilenen tutum ve davranışlardır.

Kişilik hayatın ilk yıllarında şekillenmeye başlamaktadır. Özellikle yaşamın ilk altı yılı kişiliğin oluşumunda en kritik dönemdir. Bebeklik ve çocukluktaki yaşantılar, anne-baba tutumları ve uyaranlar kişiliğin şekillenmesinde ve sınırların oluşmasında temel kriterlerdir. Bu yaşantıların farklı olması her bireyin kişiliğinin kendine özgü olmasına neden olmaktadır. Davranış bilimlerine göre, bu yıllarda belirginleşen kişilik, kişinin ilerideki davranış kalıplarını, değerlerini, ilgilerini ve onu diğerlerinden ayıran temel özellikleri temsil etmektedir (Albayrak, 1997).

Erikson'a göre, ilk yıllarda bebekler anne-babalarına, kendilerine ve çevrelerine karşı ya temel güven duygusu geliştirmekte ya da temel bir güvensizlik duygusundan kaynaklanan bir bunalımla karşılaşmaktadırlar. Her iki durum da sonraki gelişimi olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.

Erikson'un kabul ettiği güven olumlu bir kişiliğin ve kimlik duygusunun temel taşıdır (Albayrak, 1997).

Birbirlerinin duygularını anlayan ve iletişim kurmaya istekli olan bireyler arasında oluşan yakınlaşma kişilerarası ilişkilerde önemli yer tutmaktadır. Yaşamın ilk yıllarında kurulan yakın ilişkiler, ilerleyen yıllarda kurulacak olan ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Bireyin çevresindeki insanlarla kurmuş olduğu yakın ilişkiler bireyin kendisine ilişkin bilgiler bütünü olan kişiliğinin oluşmasında önemlidir. Sosyal ilişkileri içerisinde birey bir çok insanla iletişim kurmaktadır, ancak kendisi için önemli olan insanlarla kurduğu yakın ilişkiler kişiliğinin şekillenmesinde daha baskın rol oynamaktadır (Hamarta, 2002).

Hamarta (2002), çocuğun kişilik gelişiminde ilk yıllarda annesi ile (veya bakımını üstlenen kişi ile) kurmuş olduğu yakın ilişkilerin hayatının her alanında etkili olduğunu belirtmiştir.

Anne ile çocuk arasında doğum öncesinde oluşan duygusal bağ, doğumdan hemen sonra oluşan duygusal bağlanma ile güçlenmektedir. Bebeğin beslenmesi, temel ihtiyaçlarının karşılanması ve sevginin verilmesi bağlanmayı sağlamlaştırır. Annenin bebeğiyle geçirdiği zamana ve kalitesine göre bağlanma kuvvetlenir. Bu güçlü bağ çocukta temel güven duygusu ile "güvenli bağlanma" yı oluşturmaktadır.

Çocuk zamanla annesinden ayrılarak kendisi için bilinmeyen dış çevreyi araştırıp keşfetmeye çalışmaktadır. Çevresini keşfetmeye çalışırken ya arkasında bıraktığı annesinden kopacağı için korkmakta ya da tam aksine annesine güvenerek döndüğünde onu bulabileceğine inanmaktadır. Bunun

niteliği büyük ölçüde çocukla kurulan güvenle dolayısıyla bağlanma ile ilişkilidir.

Yetişkinlerin tutumları çocuklarda görülen olumlu sosyal davranışları çok kuvvetli bir şekilde etkileyebilmektedir (Orcan, 2004).

Bireyin ilk bağlılığı onun bakıcısıyla olan gelişiminin ilk yıllarında kurduğu ilişkidir. Deniz (2006)'e göre bu bağlılık sevgi dolu ve destekleyici bir ortamda oluşturulduğunda, çocukta kendine güven hissi uyandırılarak, yetişkinliğe kolaylıkla geçmesi ve daha olumlu ilişki tarzları geliştirmesi sağlanmaktadır.

Kişilerarası ilişkiler üzerine yapılan çalışmalar birçok farklı kuramsal temele dayanmakta olsa da bu alanda en çok öne çıkan iki başlık kişilerarası kuram ile bağlanma kuramıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi kişilerin ebeveynlerine güvenli bağlanmaları, ilerideki kişilerarası ilişki tarzlarını yakından etkilemektedir. Bu nedenle bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişkileri incelenmiştir.

1.1. **Bağlanmaya İlişkin Temel Açıklamalar**

Bağlanma davranışı birçok kuramcı tarafından birbirini tamamlayacak biçimde tanımlanmaktadır. Bowlby, bağlanmayı insanların kendileri için önemli olan kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağ olarak tanımlarken (Sümer ve Güngör, 1999a), Gander ve Gardiner (1995) yeni doğanlarla ana-babaların arasında gitgide artan, eşgüdümlü, karşılıklı ve destekleyici bir etkileşimin kurulması olarak tanımlamışlardır.

Ainsworth, bağlanmayı bir insanın başka bir insana karşı geliştirdiği şefkatli bir bağ olarak ifade etmiştir (Genuis ve Oddone, 1996).

Erwin (1993) ise, bağlanmayı biyolojik açıdan ele almış ve çocuğun uyum sağlayıcı yönünün gelişmesini korumak, geliştirmek ve türün devamlılığını sağlamak amacıyla tasarlanmış bir mekanizma olarak tanımlamıştır.

Genuis ve Oddone (1996), bağlanma ve bağlanma davranışı arasında farklılıklar olduğunu belirtmişlerdir. Bağlanma, bebeğin ya da çocukların ilk bakıcıları ile olan ilişkilerindeki duyguları içerirken, bağlanma davranışı, bağlılık sonucunda meydana gelen davranışlar şeklinde ele alınmaktadır.

Psikanalitik kuram, bağlanmanın gelişiminde anne-babanın etkinliklerinin temel oluşturduğunu vurgulamıştır. Özellikle Freud yanlılarına göre, bebeğin doğuştan bir emme ihtiyacı bulunmaktadır, bu oral zevk ve diğer ağız uyarıcıları aracılığı ile bebekte bağlanma başlamaktadır (Hetherington ve Parke, 1978).

Erikson kişinin farklı devrelerden geçtiğini ve bebeklik dönemindeki annne-çocuk ilişkisinin çocukluktaki temel güven duygusunun gelişmesi açısından çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Sullivan ise kişiliğin ilişkiler içinde geliştiğini savunur. Ewen (1998) 'a göre, ilişkileri dışlayarak kişiliğin gelişmesinden söz etmenin anlamı yoktur.

Öğrenme kuramcıları da psikanalitik kuramcılar gibi bağlanmanın gerçekleşmesinde ağızla ilgili yaşantıların önemini vurgulamaktadırlar (Hetherington ve Parke, 1978). Anne çocuğun ihtiyaçlarını karşıladıkça çocuk anneyle güvenli bir iletişim geliştirmeye başlayacak ve bağlanma

sağlanacaktır. Bebekler için ilk bağlandıkları kişiler önemlidir çünkü onlar güven duygusunun kaynağıdırlar (Hetherington ve Parke, 1978). Bu kurama göre bağlanma, öğrenme kuralları sonucu oluşur ve çevrede bulunan diğer kişilere ve nesnelere genellenir (Hortaçsu, 1991).

1.1.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramı İngiliz bir psikanalist ve psikiyatr olan John Bowlby tarafından, 1950'de Dünya Sağlık Örgütü'nün kendisinden evsiz çocukların ruh sağlığı üzerinde çalışmasını istemesi üzerine, çocuk bakımı ve psikiyatrisi alanında çalışmaya başlamasıyla geliştirilmeye başlanmıştır. Bowlby, ilk yazılarında (1951), ruh sağlığı için bebek ve küçük çocukların anneleriyle sıcak, samimi ve devamlı bir ilişki yaşamaları gerektiğini bildirmektedir. Bowlby, 1969'da bağlanma kuramı ile ilgili görüşlerini açıkladığı ve büyük ilgi toplayan "bağlanma ve kaybetme" (Attachment and Loss: Volume 1)" isimli kitabını yayınlamıştır. Böylece bağlanma kuramının temelleri atılmış olur (Bowlby, 1969).

Bowlby, bir insanı diğerine bağlayan etkili duygusal bağın doğasına açıklık getirmek için psikanalitik kavramları, etolojinin özellikleriyle bir araya getirmeye çalışarak teorisini geliştirmiştir (Holmes, 1993). Bowlby'in bağlanma kuramı Darwin'in kuramı, etoloji, gelişim psikolojisi ve psikanalitik yaklaşımlar üzerine kurulmuş bir kişilik gelişimi kuramıdır (Cassidy, 1994, 1999).

"Erken yaşlarda bağlanma figürü ya da birincil bakıcılarla kurulan ilişkinin niteliği yaşamın sonraki yıllarında kurulacak yakın ilişkiler için temel oluşturmaktadır" düşüncesi bağlanma kuramının dayandığı psikanalitik teoridir

(Bowlby, 1973). Bu süreçte Bowlby (1982), bakıcının çocuğa verdiği tepkiler temelinde çocuğun bakıcısına ve kendisine ilişkin zihinsel modellerin yaşam boyu değişmez olduğunu ve her dönemde kişilerarası ilişkilerin niteliğini belirlediğini öne sürmektedir. Bağlanma kuramının kişilerarası ilişkileri etkileyen psikanalitik bir yönü olmasının yanı sıra, bu kuramı kişilerarası ilişkileri açıklamaya yönelik diğer psikanalitik kuramlardan ayıran birkaç özellik vardır. İlk olarak bağlanma kuramı patolojiden çok zihinsel sağlığa vurgu yapmaktadır; ikincisi, bakıcılarla olan yaşantıların fantezileri de içeren "içsel" yönleriyle değil "gerçek" yaşantılarıyla ve bunlara ilişkin zihinsel temsillerle ilgilenmesidir. Üçüncüsü de, bağlanma kuramının denenebilir önermeler sunması ve bunların birçok araştırma bulguları ile desteklenmesidir (Güngör, 2000).

Bağlanma kuramının etolojik teorisi, dış dünyayla ilgili hiçbir deneyimi olmayan insanoğlunun içgüdüsel olarak bir bağlanma sistemi bünyesinde davrandığı ve bu sistem çerçevesinde yaşamını sürdürebilmesi için kendisinden daha olgun ve deneyimli bir bağlanma figürüne ihtiyaç duyduğudur. Yani Bowlby'nin bağlanma teorisine temel olan, bağlanma davranışının amacının "hissedilen güvenlik" olduğu düşüncesidir. Bowlby (1982), bakıcıya yakınlığın çocuğun hayatta kalma şansını artırdığını kabul ederek, bağlanma davranışının evrimsel işlevinin; tehlikeli bir durumdan korunma olduğunu iddia etmektedir. Bu durum, yoğun stres durumlarında gösterilen bağlanma davranışının etkinliğini açıkladığı gibi güçsüz veya savunmasız hayvanlardaki bağlanma davranışını da açıklamaktadır. Özellikle Harlow'un bebek maymunlarla yapmış olduğu çalışmalar bu anlamda önemlidir. Harlow'un deneyinde, yavru

maymunların, tel ağlarla örtülmüş vekil anne tarafından beslendiği bir oda hazırlanmıştır. Odaya üzerinde yumuşak kıyafetler olan başka bir vekil anne daha konmuştur. Psikanalitik teoriye göre, yavru maymunların süt sağlayan tel ağlarla kaplı vekil anneye bağlanmaları gerekmektedir, ancak sonuçta yavru maymunlar acıktıklarında tel anneye yönelmişler boş zamanlarında ise yumuşak kıyafetleri olan anneyi tercih etmişlerdir. Burada vekil annenin çekiciliği, daha fazla temel ihtiyacı tatmin etmesine bağlı olmamıştır (Archer, Llyody, 1985 ; Bowlby,1969 ; Main, Weston, 1982).

Etolog Kondraz Lorenz'in çalışmaları bağlanmada basımlama kavramını ortaya koymuştur. Kondraz Lorenz bu konudaki ilk gözlemini kaz yavruları üzerinde yapmıştır. Civciv ilk yumurtadan çıktığında Lorenz yürümüş ve civciv onu izlemiştir. Daha sonra civcivlerin annesi Lorenz'in yanına geldiğinde bile kaz yavruları onu izlemeyi bırakmamışlardır. Daha sonra birçok araştırmacı değişik kuşlar üzerinde çalışmış ve basımlamada kritik dönem olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre civciv yumurtadan çıktıktan sonra 13 ile 16 saat arasındaki 3 saatlik zaman diliminde hareket eden bir nesneye maruz bırakılırsa basılmama da o derece güçlü olmaktadır. Ayrıca civciv hareket eden nesneyi uzun süre izlemişse, basımlama kuvvetli, kısa süre izlemişse, basımlama zayıf olmaktadır (Cüceloğlu, 1997 ; Morris, 2002). Bazı psikologlar kritik dönemin bu kadar dar bir zaman süresi içinde olmadığını, daha geniş bir dönemi kapsadığını savunmaktadır. Diğer bazı psikologlar ise, insan yavrularının da basımlama davranışı gösterdiğini savunmuş ve örnek olarak anneye bağlanışı göstermişlerdir. Doğumdan sonra 24 saat ya da daha uzun süre ayrılık yaşayan anne ve bebeklerin daha az vücut ve göz teması

kurdukları ve ayrılık yaşamayan gruptaki anne ve bebeklerin ise daha fazla göz teması kurdukları, daha fazla gülümsedikleri bulunmuştur (Trowell, 1982).

Bowlby (1969)'e göre, çocuğun kendisine bakım veren kişiye yakınlaşmasını ve bu yakınlık bozulduğunda düzeltilmesini sağlayan bir bağlanma sistemi vardır. Bağlanma sistemi, yeni doğanların onlara bakan kişilere/kişiye fiziksel yakınlığın güçlü tutularak hem çocukların çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım etmekte, hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlamaktadır. Bağlanmayı sağlayan davranışlar tutunma, emme, ağlama, seslenme, agulama ve gülümsemedir. Bu davranışlar bakım verene yaklaşma ve onu takip etmede kullanılmaktadır. Bowlby (1973)'ye göre yakınlığı koruma, güvence üssü, güvenli sığınak bağlanmanın üç tanımlayıcı özelliği ve bağlanma sisteminin üç temel işlevidir. Çocuk annesinin görünmediğini fark ettiğinde bağlanma davranışı başlamaktadır. Çocuk çevresindekileri tehdit edici olarak algılamaktadır. Böyle bir yaşantıyla karşılaştığında çocuk yakınlığı yeniden sağlayacak şekilde davranmaktadır. Bunlar bağlanma davranışlarıdır. Yakınlık yeniden oluşturulduğunda ve bağlanma yeniden sağlandığında, çocuk eski etkinliğine geri dönmektedir. Bebekler bir rahatsızlık hissettiğinde bakıcısına karşı yakınlığı koruma ve ayrılığa direnç gösterme eğilimindedirler. Buna "yakınlık arama ve yakınlığı koruma" temel işlevi denmektedir. Bebekler bağlanma figürlerinin yanında sürekli çevreyi incelemektedirler. Bebeğin keşifler için bağlanma figüründen uzaklaşabilmesi bebeğin bakıcıyı "güvenli üs" olarak gördüğünü göstermektedir. Eğer bir tehlike algılanırsa, bebekler keşfedici

davranışlarını bırakıp destek ve rahatlık duygusu almak için bakıcısına yönelmektedirler. Buna bağlanmanın "güvenli sığınak" unsuru denmektedir.

Söz konusu yakınlık sağlanamadığında Bowlby (1973), ayrılığa karşı geliştirilen tepkilerin 3 temel evrede görüldüğünden bahsetmiştir. Bunlar; protesto (protest), umutsuzluk (despair) ve çekilmedir (detachment). Bu evreler çoğu zaman iç içe geçmiş biçimlerde ortaya çıkmaktadır ancak çocuğun, annenin (ya da bakıcının) yokluğuna karşı başat olan tutumuna göre farklılaşmaktadır.

Çocuğun ayrılığa karşı geliştirdiği tepkilerin yoğunluğunu, biçimini; annenin uzaklaşma süresi, çocuğun tanıdık bir çevreden ayrı kalıp kalmadığı ve annenin yerine bakım vermeyi üstlenecek başka birinin olup olmadığı gibi pek çok etmen etkilemektedir (Ainsworth,1989).

Ayrılığa karşı geliştirilen tepkilerin yanı sıra, Bowlby (1973), anne ile bebek arasındaki ilişkinin niteliği üzerinde de önemle durmuştur. Söz konusu ilişkinin niteliğinin, çocuğun kendisini ve diğer bireyleri algılayışını etkileyeceğini ileri sürerek; içsel çalışan modeller kavramını geliştirmiştir.

1.1.2. İçsel Çalışan Modeller

Bağlanma sistemi, toplumsal girdiler ve temel bakıcı tepkiselliği tarafından örgütlenen ve düzenlenen bir sistemdir. Bakıcı ile oluşan ilişkiler temelinde bebekler ne bekleyeceklerini öğrenip davranışlarını buna göre ayarlamaktadırlar. Bu beklentiler içsel çalışan modellerini oluşturmaktadır. Bu modeller çevredeki diğer kişilerin ulaşılabilirlik ve tepkiselliğini kestirmede kullanılmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994).

Çocuk, geliştikçe bağlanma yaşantılarını, içsel çalışma modellerini veya kendisinin ve diğerlerinin zihinsel temsillerini oluşturarak içselleştirmektedir (Bowlby, 1982). İçsel çalışma modelleri zaman içerisinde oluşarak bireyin dünyayı ve kendisini anlayış biçimini düzenlemekte ve böylece bireyin davranışlarına yön vermektedir. Zihinsel modeller, bağlanma ilişkisinin bir fonksiyonu olarak başlamakta ve bireyin kişiliğinin ya da içsel çalışma modellerinin bir parçası olmaktadırlar. İlk yaşantılarla kazanılan bu modeller çocukların gelecekte kuracakları ilişkilerde, beklentilerinde ve algılama şekillerinde önemli rol oynamaktadırlar.

İçsel çalışma modelleri kavramı, bağlanmayı anlamada önemli bir kavramdır. Bowlby (1982), çalışma modelinin, çocuğun deneyimlerinin gerçek bir temsili olduğunu ileri sürmekte ve çalışma modellerinin, geçmişteki olayların bir yansıması olmadığını aksine bir değerlendirme ve bütünleştirme süreci olduğunu, dolayısıyla çalışma modeli teriminin öznel deneyimlere dayanan kişisel bir oluşum olduğunu da vurgulamaktadır (Bowlby, 1982; Bretherton, 1985; Cassidy, 1994).

İçsel çalışan modeller tekrarlanan, bağlanmayla ilişkili deneyimlerin yan ürünleri olarak tanımlanmaktadır. Çalışan modeller; benlik, bağlanma figürleri ve bağlanma ilişkileri ile ilgili edinilmiş bilgilerdir. Bu zihinsel temsiller, erken çocukluk döneminde esnek ve çevreye göre değişebilirken, tekrarlar ve deneyimler sonucunda sabitlenir ve değişime direnç gösterirler. Bu görüş, Piaget (1954)'nin özümseme ve bağdaştırma kavramlarıyla da paralellik göstermektedir. Erken gelişim dönemi boyunca, içsel çalışan modeller; bağlanma figürleri, çevre ve benlik ile ilgili yeni bilgileri, var olan bilgileri ile

bağdaştırma eğilimi gösterirken, bu modeller bir kez tam anlamıyla oturduktan sonra, çocuk yeni bilgileri var olan bilgisine uydurma eğilimi gösterir hatta yeni bilgileri, kendi şemasına uydurabilmek için bozabilmektedir (Rothbard ve Shaver,1994).

Bowlby (1982)'nin içsel çalışma modelleri ile ilgili görüşü Heider (1958)'in, yükleme kuramı ile benzerlik göstermektedir. Kişilerarası sorumluluk, başarı ve başarısızlık zihinsel temsillerin ayrılmaz parçalarıdırlar. Yükleme kuramı açısından içsel çalışma modelleri, objektif gerçekliğin tarafsız bir göstergesi olmasından ziyade, bireyin öznel yaşantılarından oluşarak hayatının tüm yönlerini etkileyen bir yapıdır. Bowlby (1980), ebeveynlerin çocuklarının bakım, korunma ve keşfetme ihtiyaçlarını karşılamadıklarında çocukların savunma davranışları geliştirdiğini ifade etmektedir. Bu durumlarda çocuklar yalnız hareket ederler ve hiçbir konu hakkında yorum yapmazlar. Çocuğun bilinçli olarak girdiği bu durum, çocuğun ihtiyaçları karşılanmadığı için kendini kötü olarak değerlendirmesine neden olmaktadır.

Bowlby (1980), bireyin geçmişine ilişkin olarak kendisini rahatsız eden yaşantılarını hatırlamadığını ve bununla beraber hatırladıklarının ebeveynlerin aktardığı zararsız bilgiler olduğunu belirtmiştir. Yani bireyin kendisini rahatsız eden yaşantılarını hatırlaması bireyi içsel çatışma ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durumda içsel çalışma modellerinin savunmacı bölümü devreye girerek bu anıların hatırlanması engellemekte ya da hatırlanacakların zararsız şeyler olmasını sağlamaktadır.

Steele ve Steele (1994) tüm bu açıklamalara karşın, yine de ebeveyninden güven ve destek almayan çocukların bile, ileride yaşadıkları yeni

ilişkilerin, deneyimlerin ya da geçmişi değerlendirmede farklı yollara başvurmanın sonucunda, zihinsel modellerinin değişebileceğini, olumlu bir benlik ve başkaları modeli geliştirebileceklerini öne sürmektedir.

İçsel çalışan modeller birbiriyle bağlantılı 2 farklı bilişsel şemayı içermektedir (Bowlby 1969 ; Pietromonaco, Barrett, 2000). Bunlardan kendilik modeli, bireyin kendilik değerine ve başkaları tarafından sevilebilirliğine ilişkin algılarını; diğeri modeli ise, bireyin yakın çevresindeki insanların bağlanabilirliğine ve güven vericiliğine ilişkin algılarını içermektedir (Berger, Lopez, Melendez, Sauer, Wyssmann, 1998). Olumlu çalışan modele sahip bireylerin kendilik değeri daha yüksek ve sosyal güveni daha fazladır. Diğerlerini güvenilir, bağlanılabilir olarak algılamaktadırlar. Yakınlıktan rahat ve yakın kişilerarası ilişki arama eğilimindedirler. Olumsuz çalışan modele sahip bireylerin kendilik değeri hakkında şüphe ve terk edilme hakkında endişeler vardır. Diğerlerini güvenilmez ve değersiz olarak algılarlar. Sosyal yakınlık ve yakın olma konusunda korku duymaktadırlar (Hazan, Zhang, 2002).

Bowlby (1973, 1980)'ye göre içsel çalışan modeller birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Yani bakıcıları için güvenilir, ulaşılır ve sevilebilir diye bir şema oluşturan çocuk kendisi için de güvenilir, sevilmeye ve ilgilenilmeye değer olduğu yolunda bir zihinsel model geliştirmektedir. Aksine bağlanma figürü çocuğun istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarsız olduğunda ya da bunlara uyuşmayan tepkiler verdiğinde çocuk bağlanma figürünü reddedici, kendisini sevilmeye, değer verilmeye değmez olarak algılar ve buna uygun beklentiler geliştirir (Gooden, Leung, Hindman, 2000; Pietromonaco, Barrett,

2000; Stanojevic, 2004). Bazen de çocuk kendine ve bağlanma figürüne ilişkin farklı zihinsel modeller geliştirir. Bu durum çocuğun algıladığı ile bakıcısının ona söylediği arasında çelişki olduğunda ortaya çıkmaktadır (Gooden, Leung, Hindman, 2000).

1.1.3. Ainsworth'un Yabancı Ortam Deneyi

Bowlby'nin kuramını ilk kez laboratuar ortamında sınayan kişi Mary Ainsworth'dür. Ainsworth anne-bebek doğasını inceleyen iki öncü çalışma yapmıştır. Bu çalışmalardan biri 1950'lerde Uganda'da, diğeri 1960'ların başında Baltimore'de yapılmıştır. Bu iki çalışma Ainsworth'un bağlanma teorisine yardım için temel hazırlamıştır ve çoğu ev incelemeleri için veri sağlamıştır (Cassidy, 1999; Main, Ainsworth, 1999). Ainsworth'un araştırmalarının ana amacı bağlanma kuramının duyarlılık denencesini sınamaktır. Bu amaçla da Ainsworth ve arkadaşları yabancı ortam adını verdikleri deneysel bir yöntem kullanmışlardır (Ainsworth, 2000). Laboratuar ortamındaki bebek davranışlarının, bebeğin geçmişteki etkileşimleri sonucunda oluşturduğu içsel çalışma modellerini yansıttığını varsaymışlardır (Hazan ve Shaver, 1994).

Bu teknikte önce bebek ve anne rahat bir laboratuar odasına alınmıştır. Bebek önce kısa aralıklarla anneden ayrılmış, bir yabancıyla yalnız bırakılmış ve tekrar anneyle biraraya gelmiştir (Bowlby, 1969; Main, Weston, 1982). Böylece bebeğin bağlanma sistemi etkinleştirilmeye çalışılmıştır. Çocuğun ve annenin davranışları ayrılık öncesinde ve sonrasında gözlemlenmiştir (Wilson, Davenport, 2003). Bu deneyler sonucunda Ainsworth ve arkadaşları ikisi

güvensiz biri güvenli olmak üzere üç tip bağlanma stili belirlemişlerdir. Bunlar; güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan tiplerdir (Arbona, Power, 2003, Overbeek, Vollebergh, 2003; Solmuş, 2002; Waters, Hamilton, Weinfeld, 2000). Güvenli olarak sınıflandırılan bebekler anneleriyle birlikteyken çevreyi keşif için istekli davranmışlar, anneleri yokken az sıkıntı davranışı sergilemişler ve anneleri ortama geri döndüğünde de kızgınlık belirtisi göstermeden hemen yakın temasa geçmişler ve tekrar çevreyi keşfe yönelmişlerdir (Bowlby, 1969). Kaygılı-kararsız bebekler anneleriyle birlikteyken çok fazla keşif davranışı göstermemişler, anneden ayrılıkla birlikte yoğun endişe yaşamışlar ve anne geri döndüğünde ise hem anneye yakın olmak istemişler hem de anneye karşı yoğun öfke ve kızgınlık yaşamışlardır. Kaçınan bebekler ise annelerinden ayrı olduklarında daha az sıkıntı belirtisi göstermişler, sıkıntılı bile olsalar keşif davranışı göstermişler, anneleriyle biraraya geldiklerinde yakınlaşmayı reddetmişler ve uzaklaşmışlar, dikkatlerini oyuncak ya da diğer nesneler üzerine yöneltmişlerdir (Beatson, Taryan, 2003, Rothbard, Shaver, 1994 ; Wilson, Davenport, 2003).

Ainsworth ve arkadaşlarının yapmış oldukları bu sınıflandırmaya Main ve Solomon (1986) "tanımlanamayan" (disorganised) grubunu eklemiştir. Atkinson'a (1996) göre bu grupta yer alan bebekler, genellikle çelişkili davranışlar gösterip, anneye ona bakmadan yakınlaşıp, yarı-bilinçsiz bir şekilde kaçınma davranışı gösterir ya da ilk temasta çığlık atarlar. Bazılarının da ilgisiz görünüp herhangi bir duygu belirtisi göstermediklerini belirtmiştir. Tanımlanamayan stil, ihmal edilmiş olan ya da ebeveyn ya da bakıcıları duygusal olarak ulaşılamaz olan bebeklerde görülür. Bağlanma ifadeleriyle, bu

türden çocuklar geri döndürülemez paradokslarla karşı karşıyadırlar (Howe ve diğerleri, 2002; Shemmings, 2004).

1.1.4. Bebeklikte ve Çocuklukta Bağlanma

Bowlby'e göre bebekler onların davranışlarını rahatlatılma, korunma ve yatıştırılma ihtiyaçlarının bir belirtisi olarak yorumlayan, özerk davranış ve araştırmada bulunmalarına izin veren bunu destekleyen bir bakıcı gereksinimi ile dünyaya gelirler. Çocuğun bu beklentisini karşılayan anne-baba duyarlı anne-babadır. Duyarlılık denencesini sınarcasına güvenli bağlanan bebeklerin anneleri yabancı ortamda çocuklarına karşı daha ilgili, rahatlatıcı, çocuğun çevreyi keşfi için özgür bırakan, aynı zamanda çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı bir davranış örüntüsü sergilemişlerdir (Aspelmeir, Kerns, 2003; Pietromonaco, Barrett, 2000; Rothbard, Shaver, 1994; Thompson, 1999). Kaygılı-kararsız bebeklerin annelerinin sevgi ve ilgilerinde tutarsız, çocuğu yönlendirmeye hevesli, müdahaleci olduğu gözlenmiştir (Aspelmeir, Kerns, 2003). Son olarak kaçınan bebeklerin annelerinin ise çocuklarına karşı diğer annelere göre daha ilgisiz, mesafeli, daha fazla reddedici çocuğun yakınlık isteğine karşı duyarsız olduğu görülmüştür (Beatson, Taryan, 2003; Parker, Scannell, 1998; Pietromonaco, Barrett, 2000; Pound, 1982). Ayrıca Bowbly (1969) kaçınma düzeyi yüksek olan annelerin başkalarına ilişkin olumsuz algılarını çocuklarına da yansıtarak onları da olumsuz şekilde değerlendirdiklerini böylece onlara ilgi göstermekten kaçınarak, çocuklarının da başkalarının ulaşılmaz ve güvenilmez olduğu şeklinde bir zihinsel model geliştirmesine neden olduklarını belirtmiştir.

Birçok araştırma, bağlanmanın yalnızca bebekliğe özgü olmadığını aynı

zamanda hem çocukluk hem ergenlik hem de yetişkinliğe özgü bir durum olduğu konusunda bulgular sağlamıştır. Bağlanma stillerinin devamlılığına ilişkin Waters ve diğerleri (2000) yaptıkları çalışmada, bebekken bağlanma stilleri belirlenen çocukların test tekrar test yöntemiyle 20 yıl sonra yapılan ölçümlerinde bağlanma stillerinin %72 oranında benzerlik gösterdiğini bulmuşlardır.

Matas, Arend ve Sroufe (1978), çocuklukta bağlanmanın sürekliliğine ilişkin ilk somut verileri sunan araştırmacılardandır. Matas ve arkadaşları 48 bebekte bağlanma stili ile oyun niteliği ve problem çözme davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 18 aylıkken gözledikleri ve güvenli bağlanma stili içerisinde sınıflandırdıkları bebeklerin güvensiz olarak sınıflandırılanlara göre, 24 aylıkken tekrar izlendiklerinde daha hevesli, azimli ve uyumlu oldukları, problem çözmede annelerinin önerilerinden daha etkili bir şekilde faydalandıkları, daha olumlu oldukları ve daha az saldırgan oldukları gözlenmiştir. Güvenli bebeklerin her iki güvensiz gruba göre daha fazla yaratıcı oyunla meşgul olduğu bulunmuştur.

Bebeklik ve daha sonraki yaşlarda bağlanma keşif davranışından etkilenmektedir. Güvenli bebeklerin aileleri çocuklarının öğrenme ve çevreyi keşfi için güven sağlarlar. (Fraley, Shaver, 2000; Shields, Mohay, 2001). Kaygılı ve kaçınan bebeklerin aileleri sıklıkla bebeklerinin keşif ve oyunlarına engel olurlar. Kaygılı bebeğin annesi bebeğin otonomisini ve keşif davranışını engellediği ve bebeğin dikkatini keşif hedefinden uzaklaştırıp bakıcı üzerine çektiği bulunmuştur. Kaçınan bebeklerin aileleri çocukları keşfe odaklandığında onunla daha fazla etkileşime geçtiği, çocuğa yeni maddeler

sunduğu ve dikkatini başka tarafa yönelttiği fakat çocuk sıkıntı ve rahatsızlık ifade ettiğinde geri çekildiği bulunmuştur. Güvensiz çocukların güvenli bağlanan çocuklarla karşılaştırıldığında daha düşük düzeyde merak gösterdikleri, daha kısa ve az keşiflerde bulundukları, daha kısa periyotlarda bir yapboz kutusu ile ilgilenme ve oyun odasında keşif için daha az zaman harcadıkları gözlenmiştir (Aspelmeir, Kerns, 2003).

Çocukların yaşları büyüdükçe, bağlanmayla ilgili beklentilerinde de değişimler meydana gelir. Örneğin korkan bir çocuk, korkusunun yatışması için annesiyle fiziksel temasa ihtiyaç duyarken, yaşı ilerledikçe, annesi ile uzaktan göz göze gelmesi bile korkusunun yatışması için yeterli olabilir (Antonucci, 1994).

Ayrıca, ilk çocukluk yıllarında bağlanma ilişkisi yalnızca, çocuğun ve bakıcının ne yaptığı ile sınırlıyken, çocuğun konuşmaya başladığı dönemden itibaren ne söyledikleriyle de ilişkili olmaya başlar (Kobak ve Duemmler, 1994).

Hortaçsu, Cesur ve Oral (1993), çocukluk döneminde güvenli bir bağlanma figüründen yoksun olarak yetişen çocukların bağlanma örüntülerini araştırmak amacıyla, bir kurumda yetiştirilen çocuklarla, ailelerinin yanında yetiştirilen çocukları bağlanma stilleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kurumda yetiştirilen çocuklar, ailelerinin yanında yetişenlere oranla güvenli bağlanma stili boyutundan daha düşük puanlar elde ederken, kaygı ve kaçınma boyutlarında, ailelerinin yanında yetiştirilen çocuklara oranla daha yüksek puanlar elde etmişlerdir.

1.1.5. Ergenlikte ve Yetişkinlikte Bağlanma

Colin (1996), yetişkinlikte ve ergenlikte bağlanmanın karşılıklığını, partner (eş, arkadaş) bulmada içgüdüsel yönelime bağlamaktadır. Ayrıca güvenli bağlanma stilindeki ergenlerin, daha fazla uyumlu ve hem akranlarıyla hem de ebeveyn bağlanma figürü ile ilişkilerinin daha doyumlu olduğunu belirtmektedir. Buna karşın, güvenli olmayan bağlanma stilindeki ergenler, bağımlı ilişkiler gösterir ve aileleriyle olan ilişkileri daha zorlayıcıdır. Allen ve Land (1999), ergenlikte bağlanmanın romantik aşk partnerlerini de kapsayan çoklu figürler olabileceğini, ergenliğin temel gelişim görevinin özerk olma ve ayrılma olduğunu belirtmişlerdir. Güvenli bağlanma stilindeki ergenler, diğer bağlanma stillerindeki ergenlere göre daha sorunsuz bir biçimde özerk olmayı başardıklarını belirtmişlerdir (Fraley ve Davis, 1997).

Bağlanma figürünün daha güçlü, deneyimli ve olgun olarak algılanması, çocukluktaki bağlanmanın temel özelliğidir; ancak, özellikle ergenlik döneminde, bakım veren kişiyle yaşanan bağlanma ilişkilerinin reddedilmeye çalışılmasının en önemli nedeni, ergenlerin ebeveynin gücü ve aklına ilişkin düşünceleriyle savaşmak eğiliminde olmasıdır (Weiss, 1993).

Güngör (2000)'ün bağlanma stilleri ve zihinsel modellerinin kuşaklar arası aktarımında anne-babalık stillerinin rolünü incelemek amacıyla yaptığı çalışma, gençlik döneminde de ebeveynle ilişkilerin ve ebeveynlik tarzının bireyin bağlanma davranışlarında etkili olduğunu kanıtlamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin kaçınma düzeylerinin kabul/ilgi içeren ana-babalık

boyutuyla, kaygı düzeylerinin de sıkı denetim boyutuyla, ergende kaçınmacı bağlanmayı yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, babaların çocuk yetiştirmede aşırı düzeyde denetime başvurmalarının ergenlerin hem bağlanma kaygısını hem de kaçınma davranışlarını arttırdığı bulunmuştur. Son olarak, güvenli bağlanan ergenlerin, güvensiz bağlananlara oranla; benlik değerlendirmeleri, psikolojik belirtiler, problem davranışlar ve akademik başarı açısından en avantajlı grubu oluşturduğu bulunmuştur.

Bağlanma kuramının temel varsayımlarından biri de bağlanma stillerinin sürekliliğidir. Bowlby, bağlanma stilini "beşikten mezara kadar" devam eden bir yapı olarak tanımlamakta ve birincil bakım verenden sonra diğerlerine de genellendiğini belirtmektedir. Kalıcılığın iki temel nedeni vardır; birincisi aile içinde ebeveynlik davranışlarının göreceli kalıcılığıdır. İkincisi ise davranışsal örüntülerin kendini gerçekleştiren doğasıdır. Bebeklikte oluşan bağlanma stilinin yetişkinlik dönemindeki ilişkilerde belirleyici olması ile ilgili açılayıcı mekanizma, genel olarak içsel çalışan modellere dayandırılmaktadır (Hazan ve Shaver, 1987).

Yetişkinler üzerinde yapılan çalışmalarda bağlanma ilişkisinde işleyişin bebeklerin ve ergenlerin bağlanma ilişkileriyle benzerlik gösterdiği öne sürülmüştür (Hazan ve Shaver, 1994). Bebeklik ve ergenlikteki bağlanma sisteminde olduğu gibi yetişkinlikteki bağlanma ilişkisinde de birey, özellikle stres altında olduğunda, bağlanma figürüne yakın olmak ister (yakınlık arayışı), bağlanma figürüyle güven ve rahatlık arar (güvenli sığınak) ve bağlanma figürü bireye çevreyi özgürce keşfetme imkânı verir (güvenli üs davranışı).

Shaver, Hazan ve Bradshaw (1988), yetişkin bağlanmasının önemli açılardan bebek bağlanmasından farklılıklar gösterdiğini belirtmişlerdir. Bir çocuğun asıl bağlanma figürü genelde anne ya da baba iken bir yetişkinin bağlanma figürünün en yaygın biçimi ile bir akran, genellikle de bir cinsel eş olduğunu ortaya koymuşlardır. Böylece, en alışılmış yetişkin bağlanma ilişkileri üç davranışsal sistemin bütünleştirilmesini gerektirir: (a) *bağlanma, (b) bakım* ve (c) *cinsel birleşmedir*. Bununla ilgili olarak, yakınlık arayışını neyin güdülediğine ilişkin farklılıklar vardır. Kaygı ve sıkıntı bütün yaşlar için temel güdüleyiciler olarak görünmektedir. Ancak, yetişkin yakınlık arayışı, ayrıca koruma, rahatlama ya da cinsel etkinlikte bulunma isteği sonucu olabilmektedir. Bağlanmaların fiziksel yakınlık bağlamında biçimlendikleri, böylesi yakınlığı sağlayan güçlerin gelişimle değişebileceği düşünülmektedir (Hazan ve Shaver, 1994).

1980' li yıllara kadar bağlanma kuramı kapsamlı bir şekilde yaşam boyu süren bir kavram olarak çalışılmaya başlanmamıştır. Yetişkin ilişkilerini bağlanma kuramı bağlamında inceleyen ilk bilimsel çalışmalar; Main ve diğerleri (Bartholomew ve Horowitz, 1991)'nin ve Hazan ve Shaver'in 1987'deki çalışmalarıdır.

Main ve Solomon (1986) yetişkin bağlanma davranışını ölçmek amacıyla, Ainsworth'un yabancı ortamda çocukların davranışlarını gözlemleyerek oluşturduğu sınıflandırma sisteminden yola çıkarak yetişkin bağlanma görüşmesini (Adult Attachment Interview, AAI) geliştirmişlerdir. AAI, bir grup sorudan ve ardından gelen bazı sorgulamalardan meydana gelmektedir. Bu görüşme sonucunda ortaya çıkan sınıflandırmada; kayıtsız,

saplantılı, bağımsız-güvenli ve çözümlenmemiş (unresolved) stillerden söz edilebilmektedir (Steele ve Steele, 1994).

AAI ile gerçekleştirilen araştırmalarda genel olarak çocukluk yaşantılarına ilişkin olumsuz anıları olan, anne-babalarıyla ilişkilerini olumsuz tanımlayan yetişkinlerin, yetişkin yaşantılarında da güvensiz bağlanma stilinde oldukları ve çocuklarını yetiştirme yöntemlerinin de bundan etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak; çocukluk yaşantılarının olumsuz yanlarını anımsayan, anne ya da babalarını reddedici ve olumsuz anımsayan bazı yetişkinlerin, tüm bunlara karşın, güvenli bağlanma örüntüleri gösterdikleri ve çocuklarının da güvenli bağlanma stilinde sınıflandığı da bulunmuştur (Rothbard ve Shaver, 1994).

Hazan ve Shaver (1987) ise yapmış oldukları çalışmada yetişkinlerin Ainsworth ve diğerlerinin (1978), sınıflandırmalarına benzer olarak gruplandırılabileceğini düşünmüş ve Ainsworth ve diğerlerinin (1978), belirledikleri bağlanma stillerini yetişkin duygusal ilişkilerine uyarlamışlardır. Ainsworth ve diğerlerinin (1978) "Yabancı Ortam" deneyinde belirledikleri bağlanma stillerine karşılık gelen üç paragraflık kendini tanımlama türünde bir Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeği geliştirmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçları; güvenli bağlanma stilinde belirtilen bireylerin çalışma modellerinin insan doğası ve bir bireyin sosyal dünyası ile ilgili daha olumlu bakış açılarını içerdiğini göstermiştir. Güvenli bireyler ilişkilerinde genellikle mutlu, tatmin edici ve başkaları tarafından da kabul edilmişlik duygusuna sahip bireylerdir. Güvenli bağlanan bireyler diğer insanların iyi niyetli, iyi kalpli, güvenilir ve sevilmeye değer olduklarını düşünürler (Feeney, 1998). Ayrıca güvenli

bağlanan bireylerin ilk aile ilişkilerini oldukça pozitif algıladıklarını ifade etmişlerdir (Feeney ve Noller, 1990).

Bahsedilen bu iki yaklaşım, kullanılan yöntem (görüşme/kendini değerlendirme) ve odaklanılan ilişkiler yönünden (anne-çocuk ilişkisi/romantik sevgi) farklılaşmaktadır. Ancak; her iki yöntemin ortak noktası, Bowlby (1973)'nin önerdiği benlik modeli-başkaları modeli temelinde yapılandırılmamış olmaları ve bu temelde iki boyutun birleşiminden meydana gelecek kategorik yapılanmaların (olumlu benlik-olumlu başkaları ve olumsuz benlik-olumsuz başkaları) incelenmemiş olmasıdır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

1.1.6. Dörtlü Bağlanma Modeli

Ergen ve yetişkin yakın ilişkilerinde bağlanmanın rolünü inceleyen Bartholomew ve Harowitz (1991), Hazan ve Shaver'in (1987) üçlü bağlanma modelini, Bowlby'nin bağlanma sisteminin benliğe ve başkalarına ilişkin içsel modeller kavramından yola çıkarak tekrar ele almışlar ve yetişkinlerde bu kavram çerçevesinde "Dörtlü Bağlanma Modeli (DBM)"ni oluşturmuşlardır.

Şekil 1: Dörtlü Bağlanma Modeli (Bartholomew&Horowitz, 1991)

	BENLİK MODELİ	
	Olumlu	Olumsuz
Olumlu	GÜVENLİ Yakınlık kurma konusunda rahat ve özerk	SAPLANTILI İlişkilere takıntılı

BAŞKALARI MODELİ		
Olumsuz	KAYITSIZ Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt-bağımlı	KORKULU Yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan

Buna göre, benlik ve başkaları modelleri olumlu ve olumsuz olma durumuna göre dört kategoride değerlendirilmektedir (Bartholomew, Horrowitz, 1991; Brennan, Shaver, 1998; Caldwell, Wiebe, Cleveland, 2006; Simpson, Rholes, 1998; Sümer, Güngör, 1999a; Sümer, Güngör, 1999b). Bu bağlanma stilleri güvenli, saplantılı, kayıtsız, korkuludur (Stanojevic, 2004; Sümer, Güngör, 1999a).

1- Güvenli bağlanma stilinde hem benlik hem de başkaları modelleri olumludur. Bu stile sahip kişiler kendilerini değerli olarak algılar ve diğerlerini kabul eder ve destekleyici olarak görürler (Bartholomew, Horrowitz, 1991). Bu kişiler hem başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurar hem de özerk kalmayı başarabilirler (Collins, Feeney, 2004; Sümer, Güngör, 1999a). İhtiyaç duyduklarında diğerlerinden destek alma konusunda rahattırlar.

2- Saplantılı bağlanma stili olumsuz benlik modeli ve olumlu başkaları modeliyle ilişkilidir (Sümer, Güngör, 1999a). Bu grup Hazan ve Shaver'in kaygılı/kararsız stiliyle kavramsal olarak ilişkilendirilir. Kendilerini değersiz hissetme ve sevilmeye değer görmeme eğilimindedirler. Başkalarının onay ve görüşüne bağımlıdırlar. Diğerlerine yakın olmayı isterler fakat ihtiyaç duyduklarında diğerlerinin hazır bulunması veya elde edilebilirliği konusunda güvenleri eksiktir. Bir insanın iyi olduğunu düşünüp yakınlaşmak isterler fakat reddedilecekleri veya terk edilecekleri konusunda yüksek düzeyde kaygı yaşarlar (Collins, Feeney, 2004). Bu kişiler sürekli olarak ilişkileri konusunda

takıntılıdır ve ilişkilerinde pek gerçekçi olmayan beklentilere sahiptirler (Sümer, Güngör, 1999b).

3- Kayıtsız bağlanma stili benlik modelinin olumlu olduğu fakat başkaları modelinin olumsuz olduğu stildir (Stanojevic, 2004). Bu stilde başkalarına karşı reddeder bir tutum vardır. Kişi özerkliğine aşırı derecede önem verir (Sümer, Güngör, 1999b). Bağlanma figürünü elde edilemez ve sorumsuz olarak kabul ederler. Diğerlerinden uzak durarak ve bağlanma ihtiyaçlarını reddederek olası bir reddedilmeye karşı olumlu kendilik imajını korumaktadırlar (Collins, Feeney, 2004; Stanojevic, 2004). Başkalarına karşı güvensiz oldukları, başkalarını destekleyici olarak algılamadıkları, kendilerini başkalarına açma ve yakınlık kurmada isteksiz oldukları (Mikulincer, Nachson, 1991), akranları tarafından daha düşmanca algılandıkları bulunmuştur (Sümer, Güngör, 1999b)

4- Korkulu stil her iki modelinde olumsuz olduğu stildir. Bu stile sahip kişilerin hem benlik hem de başkaları modeli olumsuzdur (Sümer, Güngör, 1999a). Diğerlerine aşırı bağımlılardır (Davies, 2004). Bunlar kendilerini değersiz ve sevilmez olarak algılarken başkalarını da güvenilmez ve reddedici olarak algılar. Diğerleri tarafından kabul edilmeyi istemelerine rağmen reddedilme beklentileri ya da korkuları yüzünden yakın olmaktan korkarlar (Bartholomew, Horowitz, 1991). Kendilerini başkalarına açma, yakınlık kurma ve stres anında başkalarından destek isteme konusunda rahatsızlık duydukları, kendine güvenlerinin az olduğu, sosyal ortamlarda atılganlık gösteremeyen kişiler oldukları bulunmuştur (Bartholomew, Horowitz, 1991; Mikulincer, Nachson, 1991).

Aslında kayıtsız ve korkulu stil Hazan ve Shaver'in (1987) gruplandırdığı kaçınan stile denk gelmektedir (Bartholomew, Horowitz, 1991; Sümer, Güngör, 1999b; Weiss, 1991).

Feeney, Noller ve Hanrahan (1994) önemli özellikleri hem 3'lü hem de 4'lü bağlanma gruplarında tanımlanan bir yapı kullanarak beş maddelik bir yetişkin bağlanma grubu geliştirmişlerdir. Bu maddeler; güven, yakınlıktan rahatsız olma, onaylanma ihtiyacı, ilişkileri ile meşgul olma ve ikincil ilişkiler olarak adlandırılmıştır. Güven maddelerinde hem kendilik hem de diğerleri davranışları değerlendirilmiş ve açıkça pozitif kendilik ve sosyal dünyada olumlu diğerleri modeline sahip olan bireyleri temsil etmektedir. Diğer 4 madde Bartholomew ve Harowitz'in yetişkin bağlanma modelinin belli görünümlerini temsil etmektedir. Yetişkin bağlanmasında bu yaklaşımın avantajı, bağlanma gruplarının açıkça resmedilmesini sağlamasıdır.

Yetişkin bağlanma örüntülerini farklı biçimlerde ölçmeyi amaçlayan tüm bu yaklaşımların temel amacı bireylerin geçmiş bağlanma yaşantıları ile bugünkü bağlanma örüntüleri arasındaki ilişkiyi araştırmak ve bağlanma örüntüleri ile çeşitli psikolojik değişkenler arasındaki ilişkileri saptamaktır.

Bu ölçme araçlarıyla yapılan pek çok çalışma, kendilerini güvenli olarak tanımlayan yetişkinlerin; çocukluktaki bağlanma figürlerini sıcak, karşılık veren, hazır bulunan ve duyarlı olarak tanımladıklarını, güvensiz olarak tanımlayan yetişkinlerin ise; çocukluktaki bağlanma figürlerini daha az duyarlı, sıcak ve hazır bulunan olarak tanımladıklarını göstermektedir. Saplantılı yetişkinler, çocukluktaki bağlanma figürlerini sıcak ve sevecen olarak tanımlamalarına karşın, her zaman ulaşılabilir olmadıklarını, karşılık

vermediklerini ve tutarsız davrandıklarım belirtmişlerdir. Diğer gruplarla karşılaştırıldığında korkulu bağlanan bireyler, ebeveynlerini daha soğuk ve daha az destekleyici olarak tanımlamış ve reddedici olduklarını belirtmişlerdir. Tüm bu sonuçlar, çocukluk döneminde bağlanma figürü ile yaşanan ilişkilerin yetişkin yaşamda bireylerin bağlanma örüntülerinin tahmin edilmesinde büyük rol oynadıklarını ve çocukluk dönemi yaşantılarının yetişkinlikteki ilişkileri de büyük oranda etkilediğini göstermektedir (Rothbard ve Shaver, 1994).

Sonuç olarak, bağlanma kuramı ilk çocukluk döneminden, yaşamın son dönemlerine dek geliştirilen kişilerarası ilişkilere ışık tutmaktadır.

1.2. Kişilerarası İlişkiler

1.2.1. Kişilerarası İlişkilerle İlgili Kavramlar

Kişilerarası ilişkiler insan yaşamında büyük rol oynamaktadır. İlişki, bir kişinin diğer bir kişiye ya da kişilere karşı sergilediği davranışların bütünüdür (Leary, 1957). İlişkideki en önemli nokta, karşıdaki kişinin farkında olmak, onu kabul etmeye çalışmaktır. Kişilerarası tarz ise bireyin belirli bir durum karsısında gösterdiği davranıştan farklı olarak, çeşitli ilişki ve durumlarda genel olarak sergilediği temel davranış eğilimi ve kişilik örüntüsüdür. Bireylerin kişilik tarzlarının, kişilerarası etkileşimlerindeki uyumluluklarını etkilemesi kaçınılmazdır (Kiesler, 1983).

Bireyler günlük yaşamlarında çeşitli biçimlerde kurdukları ilişkilerden etkilenmekte, karşı tarafı etkilemektedir. Diğer insanlarla kurulan bu ilişkiler, kişilerarası ilişki tarzlarının oluşmasına neden olarak bireylerin yaşam kalitelerine ve doyumlarına etki etmektedir. Kişilerarası ilişkilerin başlatılması,

geliştirilmesi ve sürdürülmesi üzerinde -ben ve öteki(ler) bağlamında- ilişkilerin algılanış, yorumlanış ve değerlendiriliş biçimleri de oldukça önemlidir. Çünkü bir bireyin kendisi ve diğer bireylere ilişkin yüklemeleri kişilerarası ilişkilerinde nasıl davranacağını da belirlemektedir. Bu noktada kişilerarası ilişkilerdeki başarı ya da başarısızlığın yaşamın diğer alanlarını da kapsayacak şekilde, bireylerin psikolojik iyilik hallerine olumlu ya da olumsuz etkilerinin olabileceğinin vurgulanması gerekmektedir (Erözkan, 2009).

İnsan yaşamı bireyin kişilerarası ilişkileri üzerine kurulduğundan yaşam içinde kişiyi en fazla etkileyen evlilik, doğum, iş hayatının başlaması ya da bitmesi, boşanma, kavga, cinayet, savaş vb. olaylar da kişilerarası ilişkilerin belli biçimler almasıyla gelişen olaylardır. Yalnız kalındığında da diğer insanlarla ilgili duygu ve düşüncelerin akla geldiği düşünülürse kişilerarası ilişkilerin önemi bir daha vurgulanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerin egemenliğini sürdürdüğü bir dünyada sorunların birçoğuna neden olan faktörün kişilerarası ilişkiler olması kaçınılmaz hale gelmektedir (Aderinto, 2000 ; Caldwell, 2006).

Plutchik (1997), kişilerarası ilişkileri genel anlamıyla, bireylerin diğer kişilerle olan ilişkilerinde yaşadıkları duygu, düşünme ve davranış stilleri olarak tanımlamaktadır. Kişilerarası ilişki kavramı tanımlanırken, kişilerarası ilişki ve iletişim birlikte ele alınmakta ve bu kavram kişilerarası ilişki bağlamında tanımlanmaktadır.

Güney (2000) kişilerarası iletişimi, kaynağını ve hedefini insanların oluşturduğu iletişimler olarak tanımlarken; kişilerarası ilişkileri de bu iletişimde kişilerin kullandığı yöntemler olarak tanımlamıştır. Kişilerarası

iletişimin birinci koşulu bireyin kendisiyle iletişimini gerçekleştirme kapasitesinin, becerisinin olmasıdır (Erdoğan, 2002). Ancak bilindiği gibi karşılıklı saygı ve sevgi olmayan, olumlu bir iletişim kurmasına destek verilmeyen bir ortamda bireyin de olumlu kişilerarası ilişkiler kurması beklenemez. Özellikle sosyal destek almayan, maddi ve manevi gereksinimleri karşılanamayan bireylerin olumlu iletişim ve ilişki kurma becerisinin olmadığı bilinen bir gerçektir. Olumsuz kişilerarası ilişkilere sahip bireyin topluma uyum sağlaması, topluma uyum sağlamayan bireyin de olumlu kişilerarası ilişkiler geliştirmesi beklenmez. Topluma tarafından dışlanma sonucunda bireyin ait olma, sevme, sevilme gereksinimin karşılanmamaktadır. Bu durum da bireyin olumsuz davranışlar sergilemesine neden olmaktadır (Caldwell, 2006).

Kişilerarası ilişkiler bireye benlik algısını, kendine verdiği değeri, kendine olan saygısını ve güvenini ölçme fırsatı verdiği için bireyin yaşamının çok önemli unsurlarından biri olma özelliğini taşımaktadır (Giffin ve Patton,1997).

Kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkan kavramlardan birisi de empati kavramıdır. Empati insan ilişkilerinde çeşitli davranışların örgütleyicisi ve düzenleyicisi, kişilerarası ilişkilerde en temel süreçlerden biri ve diğer bireylerin duygu ve düşüncelerinin anlaşılması olarak ifade edilmektedir (Yıldırım ve Ergene, 1994).

Kişilerarası ilişkilerde olumlu ve sağlıklı bir tarzın belirleyicilerinden olan empatik becerilerle kişilerarası ilişkileri incelediği çalışmasında Aydın (1996), empatik becerileri yüksek olan bireylerin daha olumlu kişilerarası ilişki

tarzları geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

İnsanları birbirine yaklaştırma ve iletişimi kolaylaştırma özelliği olan empatik anlayış eğitimle kazanılabilir. Dökmen (1988) psiko-drama eğitimine katılan öğrencilerin empatik beceri düzeylerinin katılmayanlara kıyasla anlamlı olarak yükseldiğini bulmuştur.

Belirli koşullar altında belirli bir biçimde davranma eğilimi olarak tanımlanabilen kişilik özellikleri; kişilerarası ilişkilerle ilgili ipuçları içermektedir (Somer, 1998). Kişilik gelişimi iki temel görev içerir, bunlar karşılıklı olarak doyurucu kişilerarası ilişkiler ile gerçekçi, kalıcı ve olumlu bir kimliğin edinilmesidir (Albayrak, 1994).

Verderber ve Verderber (1995) tanışıklığı, ismini bildiğimiz, fırsat bulduğumuzda konuştuğumuz, ancak derin ve duygusal paylaşımın olmadığı, etkileşiminin sınırlı olduğu ilişkiler olarak tanımlarken; yakın arkadaşlığı ise işbirliği, güven, yakınlık, paylaşım, kendini açma ve özel yaşantıların yoğun olarak paylaşıldığı ilişkiler olarak tanımlamaktadırlar (Akt.:Martin ve Thomas, 2000). LaFollette (1997), tanışıklıktan yakınlık boyutuna doğru ilerleyen kişilerarası ilişkileri bir uçta kişisel ilişkiler, diğerinde de kişisel olmayan ilişkilerin yer aldığı sürekli bir dizi olarak kavramsallaştırmıştır. Sürekli bir dizin olan ilişkilerin yukarı ucuna yakın olan, özel ilişkileri "kişisel", aşağı ucuna yakın olanları da"kişisel olmayan" şeklinde tanımlamıştır.

Kişilerarası ilişkilerin yakın ve kişisel şeklinde nitelendirilmesini sağlayan temel kavramlardan biri samimiyettir. Temelini güven kavramından alan bu kavram, bir insanın bir başka insana kendi hakkında önemli bir sır vermesi ya da başkaları ile pek paylaşmadığı kişisel bir bilgiyi o insanla

paylaşması durumunda yaşanan dostluk alışverişi olarak nitelendirilmektedir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003, LaFollette, 1997). Samimiyet, sağlıklı kişilerarası ilişkilerin bir sonucu olarak hem toplumsal ve duygusal anlamda kazanım sağlarken hem de bireyin kendini tanıma yolundaki bilgilerine de olumlu katkı sağlamaktadır. Kişi, güven ve samimiyet doğrultusunda karşı taraf ile bir şeyler paylaşır. Bu paylaşımlara ilişkin aldığı samimi ve güvenilir geri bildirimler ile kendine ilişkin yeni ve güvenilir bilgi edinmektedir.

İnsanlar, kişilerarası ilişkilerinde besleyici ya da zehirleyici tarzlar kullanırlar. Besleyici ve zehirleyici ilişki tarzları kişilerarası ilişkilerin dinamik birer parçasıdır. Kişi ilişkilerinde kullandığı tarzın farkında ise ilişkilerini ona göre düzenleyebilir. İki insan başlangıçta birbirlerine besleyici görünebilirler. Örneğin bir aşk ilişkisinde genellikle besleyici ilişki daha yoğun olarak kullanılmaktadır. İlişkinin bozulduğunda ise zehirleyici ilişki tarzında artma olabilmektedir. Zehirleyici ilişkiler rakipler arasında kullanılan bir ilişki tarzıdır. Bu ilişki tarzında oyunlar ağırlık kazanır ve bu durum ilişkilerin gittikçe kötüleşmesine yol açmaktadır. Zehirleyici tarz kullanıldığında karşı taraf kendini incinmiş ve kötü hisseder. Eğer iki insan ilişkiyi sağlıklı bir şekilde paylaşıyorsa o ilişki gelişmekte ve devam etmesi için yollar aranmaktadır. Sağlıklı bir ilişkide asla oyunlara yer verilmez. Besleyici ilişkilerde açıklık ve doğallık vardır, konuşmalar dolaysız ve dürüsttür. Zehirleyici ilişkiler ise doğal değildir ve bu tarz diğerlerini geliştirme çabası içermemektedir (Greenwald,1973).

Kişilerarası ilişkilerde açık, saygılı, rasyonel gibi olumlu yani besleyici ilişki tarzları insanların birbirlerini daha iyi anlamalarını ve topluma

uyumlarını kolaylaştırırken; küçümseyici, saygısız, saldırgan gibi olumsuz yani zehirleyici ilişki tarzları bunun aksine doğru ve sağlıklı iletişimi güçleştirmektedir (Aydın, 1996). Bireylere bu yönde verilecek bir eğitim, iletişim becerilerini ve dolayısıyla kişilerarası ilişkilerini olumlu yönde geliştirebilmektedir. Şahin (1997) bir grup üniversite öğrencisine; kendini açma, ben dilini kullanma, sosyal maskelerle iletişime girmeme, sözel olmayan iletişimi etkili bir biçimde kullanma gibi etkinlikleri içeren iletişim becerileri eğitimi vermiş ve sonuçta, programa katılan öğrencilerin, katılmayanlara oranla iletişim beceri düzeylerinin anlamlı düzeyde artış gösterdiğini bulmuştur.

Bahsedilen çalışmaya paralel bir çalışmada Uzamaz (2000) sosyal beceri eğitiminin ergenlerin kişilerarası ilişki düzeylerine etkisini araştırmış ve eğitime katılan bireylerin, katılmayanlara oranla kişilerarası ilişki düzeyleri puanlarının yükseldiğini bulmuştur. Konuyla ilgili diğer bir çalışma da Aladağ (1998) tarafından yapılmıştır. İnsan ilişkileri eğitimi programının üniversite öğrencilerinin kişilerarası tarzlarını geliştirmelerine etkisinin araştırıldığı çalışmada, program sonunda eğitim alan öğrencilerin, yalnızca dengelilik faktöründe, eğitim almayanlara oranla yüksek puanlara ulaştığı ortaya konmuştur.

1.2.2. Kişilerarası İlişkilerle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

1.2.2.1. Psikanalitik Kuramda Kişilerarası İlişkiler

Psikanalitik kuramda kişilerarası ilişkiler, Freud'un psikoseksüel gelişim dönemleri içerisindeki kişilik gelişimi çerçevesinde ele alınmaktadır. Kurama göre psikoseksüel gelişim dönemlerinin başarı ile sağlıklı şekilde

aşılması ya da aşılamaması durumu, bireyin kişilik gelişimini, dolayısıyla kişilerarası ilişkilerini etkilemektedir. Bu etkiler, içinde bulunulan gelişim döneminin özelliğine göre şekillenmektedir (Piaget, 1954).

Oral dönemde, anneye bağımlı olan bebeğin ihtiyaçlarının gerektiği gibi karşılanması, annesi ile arasında sıcak, sevecen ve güven verici bir ilişkinin kurulması, bebeğin dış dünyaya karşı güven duygusu geliştirmesi zemin hazırlamaktadır. Bu dönemde yaşanan sorunların, bireyin yaşam boyu tüm ilişkilerini etkilediği varsayılmaktadır. Kurama göre oral ihtiyaçların yeterince karşılanamaması ya da aşırı oranlarda doyurulması, bireyin o döneme saplantılı kişilik özelliğine sahip olmasına neden olmaktadır (Gander ve Gardiner, 1995).

Pek çok karşıt duyguların birlikte yaşandığı anal dönemde ise, dönemin gelişim görevlerinin başarı ile tamamlanması özerklik duygusunun gelişmesine, bireyin ilişkilerinde aşırı ödünler vermeden diğer insanlarla işbirliği yapabilme gibi özelliklere sahip olmasını sağlamaktadır. Bu dönemde yaşanan sorunlar ise suçluluk, utanç, öfke, kızgınlık gibi olumsuz duyguların yanı sıra titizlik, obsessif-kompulsif eğilimler, düşüncede katılık, sevgi-nefret gibi karşıt duyguların bir arada yaşanmasına ve yalnızlık algısının gelişmesine neden olmaktadır (Gander ve Gardiner, 1995).

Cinsel ihtiyaç ve uyarılmaların ön plana çıktığı fallik dönemde kişilerarası ilişkilerden ziyade hemcinsi ile olan ilişkilere vurgu yapılmaktadır. Gizil dönemde çocuk artık diğerleri ile de özdeşimler kurmaya başlamakta ve diğerleri ile birlikte olmaktan doyum almaya başlamaktadır. Genital dönemde ise, karşı cinsle etkileşimin yanı sıra toplumsallaşma, grup etkinliklerine katılma gibi kişilerarası birliktelikler önem kazanmaktadır. Ergenlik yıllarına

denk gelen bu dönemde kişilerarası ilişkiler, kimlik bunalımının aşılmasında temel faktör olarak rol oynamaktadır (Geçtan, 2000).

Yeni Freud'cu akım içerisinde yer alan Erikson, geliştirdiği psiko-sosyal gelişim kuramında genç yetişkinlik dönemine denk gelen "*yakın ilişkilere karşın soyutlanma"* aşamasında kişilerarası ilişkilere dair açıklamalara yer vermektedir. Erikson'a göre bu dönemde birey, artık kimlik sorununu çözmüş, kendi kimliğini yitirmekten korkmadan diğer insanlarla yakın ilişkiler kurabilmektedir. İlişkilerde kendi kimlik bütünlüğünü korumada sıkıntının yaşanması durumunda birey, diğer insanlarla yakın ilişki kurmaktan kaçabilmekte ve içinde yer aldığı toplumsal gruplardan soyutlanmaktadır (Erikson, 1982).

Psikanalitik kuramın uzantısı olarak ele alınan nesne ilişkileri kuramında ise başta anne olmak üzere diğer insanlar birey için sosyal obje olarak değerlendirilmektedir. Nesne ilişkileri kuramı, dürtülerin ilişkiler içerisinde ortaya çıktığını ve o nedenle dürtülerle ilişkilerin birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılamayacağını savunmaktadır. Bu kurama göre; kişilerarası ilişkiler, ilişkilerin içselleştirilmiş imgelerine dönüştürülerek yaşanmaktadır. Yani, birey ilişki içinde olduğu bireyleri içselleştirmekten çok, ilişkinin kendisini içselleştirerek yaşamaktadır (Geçtan, 2000). Bu bağlamda kişilerarası ilişkiler, bireyin ihtiyaçlarını gidermek için diğerlerine bağımlı olmasından dolayı kurulur ve ihtiyaçları ile paralel şekilde gelişir (Hirschfeld, Klerman, Gough, Korchin ve Chodoff, 1977).

1.2.2.2. Sullivan'ın Kişilerarası İlişkiler Kuramı

İlişkiler ve kişiliğin teorik açıdan birlikte ele alınması, 1930 ve 1940'lı yıllarda Sullivan'la başlamıştır. Psikanalitik çevrede yaygın olan Klein ekolü nedeniyle, kuramını "kişilerarası psikiyatri" başlığı altında sunmuştur, çok sonraları kuram, psikanalizin kişilerarası ekolu olarak kabul edilmiş ve değerlendirilmiştir (Mitchell, 2000). Sullivan, kişilerarası kuramında bireyden çok ilişkiye vurgu yapmakta ve kişilerarası ilişkilerdeki davranışları ön plana çıkarmaktadır (Ingraham ve Wright, 1987).

Sullivan, gelişimin diğer insanlarla etkileşim aracılığıyla yaşamın çok erken dönemlerinden beri aşama aşama sosyal bağlam içinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir (Zucker, 1989).

Sullivan (1953)'a göre, bireyin davranışları yalnızca geçmiş ve şimdiki kişilerarası etkileşimleri içinde değerlendirildiğinde anlaşılabilir. Ona göre kişilik, insan yaşamını karakterize eden yinelenen ve sürekliliği olan kişilerarası durumlardır; görülemeyen ya da objektif yöntemlerle ölçülemeyen konular hakkında tartışmak anlamsızdır.

Sullivan (1953) kişiliğin dinamik doğası üzerinde durmuş ve id,ego gibi psikanalitik kuramın kişiliği tanımlayan kavramlarını eleştirmiştir. Kişiliğin zaman içerisinde belirli bir tutarlılığı ve devamlılığı olan yönlerine büyük önem vermiştir. Bu yönleri de dinamizm (davranışın alışkanlık örüntüleri), personifikasyon (benlik ve diğerlerinin imajı) ve benlik sistemi (kaygıyla başa çıkmak için çabalayan, dinamizm ve personifikasyonun özelliklerini barındıran sistem) olarak tanımlamıştır.

Dinamizm, belirli bir bireyi karakterize eden spesifik ve yinelenen

davranışlardır. Bu kavram; açlık, cinsellik gibi organizmanın temel ihtiyaçlarını karşılamakla görevli bedenin belirli bir bölgesini de kapsayabilmektedir. Örneğin, yemek ile ilgili dinamizm ağız bölgesini, cinsellikle ilgili dinamizm genital bölgeleri içermektedir. Tamamen insana ait dinamizmler, belirli bir bedensel bölgeyi ifade etmeyen, bireylerin kişilerarası ilişkilerini karakterize eden dinamizmdir. Kişilerarası dinamizmler, bireylerin diğer insanlara yönlendirdikleri alışkanlıkla ilgili tepkilerdir ve duygu, tutum ve davranış formlarını alabilmektedirler. Örneğin yabancılardan korkarak annesinin ardına gizlenen bir çocuk, korku dinamizmi gösterir. En önemli insan dinamizmi, benlik sistemidir (Hail ve Lindzey, 1985).

Kişileştirme (personifikasyon), bireyin kendisine ya da diğerlerine ilişkin geliştirdiği imgelerdir. Bu imgeler, ihtiyaçların tatmin edilmesi ya da kaygının azaltılması deneyimlerinin sonucunda ortaya çıkar. İhtiyaçların tatminini içeren kişilerarası ilişkiler olumlu imgelerin, kaygının artmasına yol açan kişilerarası ilişkiler ise, olumsuz imgelerin oluşumuna yol açar. Örneğin, bebeğin geliştirdiği ilk kişileştirme iyi anne (bebeğin ihtiyaç duyduğu ilgi ve bakımı görmesi sonucu ortaya çıkar) ve kötü anne (annenin kaygı ve öfke yaşantıları sonucu ortaya çıkar) kavramlarıdır. İşte bu iki farklı anne kişileştirmesi, anneyle yaşanan diğer deneyimlerin sonucu elde edilen imgelerle bütünleşerek, bebeğin genel bir anne kişileştirmesine ulaşmasını sağlar. Annenin kişileştirmesinin ardından, çocuk yakınındaki özel kişilere ilişkin kişileştirmeler geliştirmeye başlar. Kişileştirmeler, bir kez oluştuktan sonra bireyin tutumlarını sürekli ve değişmez bir biçimde etkiler. Örneğin, eğer çocuk babasını sert biri olarak kişileştirmişse ileriki yaşamında karşılaştığı

otorite figürü olan bireylerden de benzer davranışları bekleyecektir (Yanbastı, 1990).

Çocuk, kendini çevresinden ayırt etmeye başladığında tıpkı diğerleri ile ilgili oluşturduğu gibi kendisiyle ilgili kişileştirmeler de oluşturmaktadır. İyi-ben kişileştirmesi, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması gibi olumlu deneyimlerine ve ödüllendirici ilişkilere bağlı olarak gelişir. Kötü ben kişileştirmesi ise annenin kaygılı oluşu, ceza ve onaylamamasına bağlı olarak gelişir (Sullivan, 1953).

Benlik sistemi ise kaygıyı önlemek ya da en aza indirmek için ortaya çıkar. Aynı zamanda benliğin kişileştirmesini de temsil etmektedir. Kaygı, anne ile çocuğun ilişkilerinde çok erken dönemlerde ortaya çıktığı için, bebek için kaygıya baş etmek temel bir zorunluluk haline gelmektedir. Kaygıdan kaçınmak için bebek uyuklama tepkisi geliştirir, ancak bu tepkinin de bazı sınırlılıkları söz konusudur ve bu nedenle bebek, kaygıyla başa çıkabilecek başka yöntemler aramaya girişir. Bu yöntemlerden biri, anne-babanın istek ve tercihlerine uygun davranışlar sergileyerek onlara uyum sağlamak, diğeri ise; kaygıya yol açan, olumsuz uyaranları görmezden gelerek seçici dikkatsizlik göstermektir (Hail ve Lindzey, 1985).

Sullivan'a göre (1953) seçici dikkatsizlik, yaşamda olumlu bir rol oynayabilir çünkü, birey için gerçekten çok önemli olmayan durumlar için kaygılanmayı önler. Ancak, eğer birey kendisi için önemli olan durumları görmezden gelirse, benlik sitemi tüm kişilikten izole olur. Kaygıyla başa çıkmayı sağladığı için benlik sisteminin bu şekilde izole oluşunun (engellenmesi) önüne geçilmeye çalışılır. Ancak; bu oldukça, sistem pek çok

uyaran ve bilginin içeri girmesini önler ve birey, durumlara karşı öngörüsünü, başa çıkma davranışlarını, davranışlarını yönetme ve duruma uydurma becerisini yitirir.

1.2.2.3. Kişilerarası Döngü ve Kişilerarası Şema

Safran (1990) problem durumların sürdürülmesi ve değiştirilmesinde kişilerarası bilişsel yöntemlerden söz etmiştir. Bilişsel kişilerarası döngü ve kişilerarası şema kavramlarının terapötik ilişki ve bilişsel terapilerdeki önemini vurgulamıştır. Safran, kişilerarası şemayı kişilerarası geçmiş deneyimlerin seçilerek yeniden düzenlenmesi olarak tanımlamakta ve kişilerarası ilişkiyi sürdürmeyle bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Bilişsel kişilerarası döngü ise, uyumsuz ve fonksiyonel olmayan davranışların devam ettirilmesi olarak tanımlanmaktadır.

Kişiliğin Kişilerarası Tanısı (Interpersonal Diagnosis of Personality) adlı eserinde Leary (1957), kişiliği ve ilişkileri psikanalitik görüşün ötesinde ele almış, kişilerarası etkileşimlerin döngüsel modelini geliştirmiştir.

Kişilerarası döngüsel modelde (Interpersonal Circumplex Model- ICM), kişilerarası davranışların içeriğinin, evrensel olduğu, belli bir yapısal modelde, bireylerin aynı yönde davranış geliştirdiği varsayılır. Değişkenlerin birbiri ile benzerliklerine göre dairesel sırada yer aldığı döngüsel modelde kişilerarası ilişkiler, döngü ve tamamlayıcılık özellikleri ile açıklanmaya çalışılmıştır (Leary, 1957).

Leary (1957) teorisinde, kişilerarası davranışı yöneten iki temel boyut üzerinde durmaktadır. Bunlardan yatay boyut, arkadaşlık/düşmanlık; dikey

boyut ise baskınlık/boyun eğicilik boyutu olarak isimlendirmiştir. Bu boyutlar grafiksel olarak, yatay ve dikey iki aksisin birleşimini göstermektedir.

Leary (1957) kişilerarası döngü içerisinde kişiliği, "bireyin ifade ettiği kişilerarası tepkilerin (açık, bilinçli ya da ilkel düzeyde) çoklu düzeydeki örüntüleri" olarak tanımlanmaktadır. Teoride, normal ve anormal kişilik arasındaki sürekliliğe dikkat çekilmekte, normallik ve anormallik tanımlamaları yapılırken de davranışların ortalamaya karşın şiddetinin; yoğunluk ve esnekliğe karşın katılığının göz önüne alınması gerektiği savunulmaktadır. Buradan yola çıkarak, ortalama ve/veya esnek kişilerarası davranışlar "uyum sağlayıcı"; şiddetli, yoğun ve katı kişilerarası davranışlar da "uyum sağlayıcı olmayan" davranışlar şeklinde tanımlanır. Döngü içerisinde normal ve anormal davranışlar arasındaki süreklilik ve kişilerarası davranışların şiddeti, merkezden uzaklık ile gösterilmektedir. Buna göre, uyum sağlayıcı ve ortalama davranışlar merkezde; uyum sağlayıcı olmayan, yoğun davranışlar ise periferde yer almaktadır (Leary, 1957).

"Kişilerarası Döngü" (Interpersonal Circle), Sullivan'ın hoşlanma ve gücün, temel kişilerarası ihtiyaçları temsil ettiği fikri ile paralellik göstermektedir. Teorinin sınanması ve kişilerarası ilişkilerin belirlenmesinde, bu boyutların yani kişilerarası ilişkiler çemberinin ölçülmesi esas alınır (Benjamin, 1979).

Kişilerarası döngü modelinde kişilerarası ilişkiler açıklanırken tamamlayıcılık ilkesi kullanılır. Tamamlayıcılık ilkesine göre bir bireyin davranışları, başka bir kişide belirli düzey ve kategorilerde tepkiler ortaya çıkarır, anımsatır ya da bireyi tepki vermeye cesaretlendirir. Kişilerarası

kuramcılar bahsi geçen bu tepkilerin rastlantısal olmayıp, belirli bir genişlikte yordanabilir kişilerarası tepkiler olarak kabul etmektedir. Kiesler (1983), günlük yaşamda etkileşimde bulunan bireylerin birbirleri hakkında kimin daha az ya da daha fazla baskın/kontrol edici olduğuna dair fikir geliştirdiklerini savunur. Bu bilgilere göre bireyler, birbirlerinin arkadaşlık ya da düşmanlık düzeylerinin ne olduğuna dair bir tanımlama yapmakta ve bu doğrultuda kişilerarası ilişkilerini sürdürmektedirler.

Kişilerarası döngü üzerinde tamamlayıcı davranışlar, iki ana eksen (kontrol-birliktelik) baz alınarak açıklanır. Tamamlayıcılık ilkesine göre kontrol boyutu kendi karşıt davranışlarıyla (örneğin; baskınlık pasiflikle, pasiflikte baskınlıkla) tamamlanırken, buna karşın birliktelik boyutu kendine benzer nitelikteki davranışlarla (örneğin; düşmanlık düşmanlıkla, dostluk dostlukla) tamamlanır. Bu nedenle tamamlayıcı ilişkiler dostça-baskın ve dostça-pasif ile düşmanca-baskın ve düşmanca-pasif boyutlarının birleşiminden meydana gelir. Eğer kişi, yatay ve dikey aksisi doğrultusunda tamamlayıcı tepki veremez ise, gerginlik yaşar. Bu gerginlik, tamamlayıcı olmayacak şekilde kişinin davranışlarına yansır ve sonunda kişi etkileşimden vazgeçer (Kiesler, 1996).

Kişilerarası ilişkilerde bilişsel şemalar önem taşımaktadır. Bilişsel şemalar, kişilik ile bağlantılı bilgilerin depolanması, organize edilmesi, bütünleştirilmesi, yönlendirilmesi süreçlerinde yapısal düzeyde etkilidirler. Safran ve Segal (1990) bilişsel yaklaşım çerçevesinde, şema kavramını genişletme çabaları içine girmişlerdir. Kendini değerlendirme sorunlarını da içine alacak şekilde kişilerarası şema kavramını ileri sürmüşlerdir. Kişilerarası

şema, kişilerarası yaşantıdan gelen, ben ve diğeri arasındaki etkileşimin genel bir temsilidir. Benliğin kişilerarası bir bağlam geliştirmesi, kişilerarası olayların bilişsel temsillerini içerdiğini göstermektedir. Kişilerarası sema, ilişkiyi devam ettirmeye yönelik bir program olarak düşünülebilir. Kişilerarası ilişkinin devamına yönelik amaçlar, eylem planları ve eğer-o zaman (if-then) bağlantılarını içeren bilgi, kişilerarası şemaya kodlanmaktadır.

Kişilerarası şemayı, kişilerarası ilişkileri devam ettirmeye yönelik bir program olarak görmek, genel bilişsel temsil şeması ile kendilik değeri şeması arasındaki bağlantıyı aydınlatır. Kişilerarası şemalardaki kendilik değeri, kişilerarası ilişkiyi devam ettirmeye yönelik bir kural gibi işlev görür. Bu kural, bağlanma figürleriyle olan önceki yaşantılardan çıkarılır ve hem kendilik algısını hem de diğerleri algısını yansıtır. Kişilerarası sema kavramı, aynı zamanda kendilik algısı ve diğerleri algısı arasındaki ilişkiyi açıklamaya yardım eder. Kendi ve diğerleri algısının etkileşimsel olduğunu ileri sürer. Kişilerarası kuram, uyumsuz davranışların diğer insanların algılarına ya da beklentilerine dayandığı için uzun süre devam ettiğini varsaymaktadır (Safran ve Segal, 1990).

Safran ve Segal (1990) kişilerarası şemaların, erken dönemde bireyin bağlanma figürleriyle olan etkileşimlerle oluştuğunu ve dolayısıyla bağlanma figürleriyle olan etkileşimleri yordama olanağı verdiğini belirtmektedir. Kişilerarası şemalar etkileşimlere yön vermeye devam ettiklerinden, genellikle yeni durumlara adapte olamazlar. Örneğin; diğerlerinden düşmanlık göreceği beklentisi olan bir birey, nötr davranışları seçici olarak düşmanca yorumlayacaktır, düşmanca tepki verecektir ve dolayısıyla diğerlerinin

düşmanca davranmasına sebep olacaktır. Bu durum, bireyin kendi ve diğerleriyle ilgili işlevsel olmayan inançlarını pekiştirerek bilişsel-kişilerarası döngüsünü devam ettirmesine olanak tanıyacaktır.

1.3. Amaçlar

Bu araştırmanın amacı kadın ve erkek üniversite öğrencilerinin anne ve babalarına duydukları bağlılık düzeylerini ve kişilerarası ilişki tarzlarını incelemektir. Araştırmanın temel soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Katılımcıların annelerine olan bağlılık düzeyleri, babalarına olan bağlılık düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

2. Kadın katılımcıların annelerine olan bağlılık düzeyleri, babalarına olan bağlılık düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

3. Erkek katılımcıların annelerine olan bağlılık düzeyleri, babalarına olan bağlılık düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?

4. Kadınların ve erkeklerin anneye bağlanma düzeyleri, babaya bağlanma düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı farklar var mıdır?

5. Kadınların annelerine bağlılık düzeyleri ile babalarına bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklar var mıdır?

6. Erkeklerin annelerine bağlılık düzeyleri ile babalarına bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklar var mıdır?

7. Katılımcıların besleyici ilişki tarzlarını yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer), kardeş sayısı, anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi, anne eğitim durumu, babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu değişkenleri ne kadar yordamaktadır?

8. Katılımcıların zehirleyici ilişki tarzlarını yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer), kardeş sayısı, anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi, anne eğitim durumu, babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu değişkenleri ne kadar yordamaktadır?

9. Katılımcıların kişilerarası ilişki tarzlarını yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer), kardeş sayısı, anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi, anne eğitim durumu, babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu değişkenleri ne kadar yordamaktadır?

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Evren ve Örneklem:

Araştırmanın evrenini üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Adana'da Çukurova Üniversitesi öğrencileri, Eskişehir'de Anadolu ve Osmangazi Üniversiteleri öğrencileri ve Ankara'da Ankara Üniversitesi öğrencilerinden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcılar 124'ü kadın ve 156'sı erkek olmak üzere toplam 280 kişidir. Ancak katılımcılardan 4'ü ölçekteki bazı sorulara cevap vermemiştir, 2'sinin babası ile uzun zamandır ilişkisi yoktur ve 6'sının annesi ile 13'ünün babası hayatta değildir. Bu gerekçelerle uygulanan ölçeklerden 25 tanesi iptal edilmiştir. Sonuç olarak 111'i (%43,5) kadın, 144'ü (%56,5) erkek olmak üzere toplam 255 katılımcıdan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ranjı 17 – 40 arasında değişmekte olup yaşlarının ortalaması 21,73 (ss = 2,66) olarak bulunmuştur. Katılımcıların 124'ünün (%48,8) annesi, 79'unun (%31,2) ise babası ilkokula kadar okumuş ya da hiç okula gitmemiştir. Katılımcılardan 23'ü (% 8,7) ekonomik açıdan zor geçindiklerini, 93' ü (% 36,6) ekonomik açıdan idare edebilecek düzeyde olduklarını ve 139'u (% 54,7) ise ekonomik açıdan rahat

geçindiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 100'ü (% 39,2) yaşamının büyük bir çoğunluğunu büyük şehirde, 121'i (% 47,5) şehirde ve 34'ü (% 13,3) şehirden daha küçük yerleşim yerinde geçirmiştir. Katılımcıların 21'inin (% 8,2) kardeşi yokken, kardeş sahibi olan katılımcıların kardeş sayısı 1 ile 11 arasında değişmektedir. Katılımcıların kardeşlerinin yaş ranjı ise 3 – 40 arasındadır. Katılımcıların 192'sinin (% 75,7) çocukluklarındaki bakımını anneleri üstlenmiştir, 63'ünün (% 24,3) çocukluklarındaki bakımını ise anne dışındaki diğer kişiler üstlenmişlerdir.

2.2. Veri Toplama Araçları:

Araştırmada katılımcıların anne-babalarına olan güvenli bağlılık düzeylerini ölçmek amacı ile Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ), kişilerarası ilişki tarzlarını belirlemek için Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ), anne-babalarına benzerlik düzeylerini ölçmek için Algılanan Benzerlik Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca araştırmadaki bağımsız değişkenlerle ilgili bilgi toplamak amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu:

Araştırmada katılımcıların anne-babaya bağlanma düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları ile ilişkili olabileceği düşünülen bazı değişkenlere ait verilerin toplanması için araştırmacı tarafından Kişisel Bilgi Formu (Ek-1) hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu'nda katılımcılardan cinsiyet, yaş, kardeş sayısı gibi demografik özelliklerine ilişkin bazı bilgiler yanında ayrıca anne ve babalarının hayatta olup olmaması, hayatta iseler eğitim durumları, ailelerinin

gelir seviyeleri, anne, baba ve kardeşlerine yakın hissetme dereceleri gibi bilgiler de istenmiştir. Katılımcıların anne, baba ve kardeşlerine yakın hissetme dereceleri 7'li Likert tipi sorular ile belirlenmiştir. Bu sorulardan elde edilen yüksek puanlar kişiye duyulan yüksek yakınlığı göstermektedir.

2.2.2. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ):

Araştırmada, ergenlerin anne-babalarına bağlılıklarının bilişsel ve duyuşsal boyutlarını ölçmek amacıyla Armsden ve Greenberg'in (1987) geliştirdiği ve Hortaçsu ve Oral (1991) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (Ek-2) kullanılmıştır. Ölçek, her maddesi 0-5 arasında değişen Likert tipi bir ölçek olup, toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Her bir ifade "her zaman", "sık sık", "bazen" , "nadiren" ve "hiçbir zaman" ifadelerine göre işaretlenmektedir. Orijinal ölçek yanıtlanırken bireylerden her bir ifadenin kendisi için ne derecede doğru olduğunu, kendilerine en yakın olan ebeveynini düşünerek yanıtlanması istenmektedir. Puanlamada 3, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 18, 19, 22, 25 ve 27. maddeler tersine döndürülerek değerlendirilmektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde toplam puanlar kullanılmakta ve ölçekten alınan yüksek puanlar, güçlü bağlılığı göstermektedir. Puan ranjı 28-140 aralığındadır. Ölçeğin Löker (1999)'in yaşları 12-28 arasında değişen 383 kişilik örneklem grubundan elde ettiği Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .92'dir. Maddelerin birbirleriyle korelasyonları .11 ile .59 arasında dağılım göstermiştir.

Bu araştırmada ise katılımcılardan ölçeği hem anneleri hem de babaları için yanıtlamaları istenmiştir. Ölçekte anne ve baba için sorulan ortak sorular seçilerek ilk 6 maddeyi oluşturmuştur. Geriye kalan 22 soru ise önce anne,

sonra baba formu olarak tekrarlanmıştır. Toplam 50 sorudan oluşan ölçekte 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 13, 14, 15, 18, 21, 26, 31, 35, 36, 37, 40, 43 ve 48. maddeler tersine döndürülerek değerlendirilmiştir. Ölçekte toplam puanlar hesaplanırken ilk 6 sorunun toplam puanı, anne ve baba formundaki toplam puanlara ayrı ayrı dahil edilerek anne bağlılık toplam puanı ile baba bağlılık toplam puanı olmak üzere iki toplam puan elde edilmiştir. Ölçekten alınan düşük puanlar güçlü bağlılığı göstermektedir. Bunun nedeni "her zaman" ifadesine 0 (sıfır) puan, "hiçbir zaman" ifadesine ise 5 puan verilmiş olmasıdır.

Ölçeğin iç tutarlılık güvenirliğini sınamak için hesaplanan Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı anne formu için .92, baba formu için ise .93'tür. Ölçeğin iki yarım test güvenirliği ise hem anne, hem de baba formu için $r = .90$ ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Sonuç olarak ölçeğin güvenirliğinin yeterli düzeyde olduğu kabul edilmiştir.

Ölçeğin geçerliğini sınamak için anneye bağlılık toplam puanı ile anneye benzerlik toplam puanının ve anneye olan yakınlık puanının birbirleriyle korelasyonları ve babaya bağlılık toplam puanı ile babaya benzerlik toplam puanının ve babaya olan yakınlık puanının birbirleriyle korelasyonları incelenmiştir. Ölçekte, anneye bağlılık toplam puanı ile anneye benzerlik toplam puanı arasında $r = -.50$ ($p < .001$) , anne bağlılık toplam puanı ile anneye yakınlık puanı arasında $r = -.44$ ($p < .001$) , baba bağlılık toplam puanı ile baba benzerlik toplam puanı arasında $r = -.50$ ($p < .001$) , baba bağlılık toplam puanı ile babaya yakınlık puanı arasında ise $r = -.51$ ($p < .001$) düzeyinde olmak üzere anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sonuç olarak ölçüt geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu saptanmıştır.

2.2.3. Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (KİÖ):

Araştırmada Şahin, Durak ve Yasak (1994) tarafından kişilerarası ilişkileri ölçmek amacıyla geliştirilen ve 31 maddeden oluşan Kişilerarası İlişkiler Ölçeği (Ek-3) kullanılmıştır. Her madde 0-4 arasında değişen Likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmekte olup ölçeğin toplam puan ranjı 0-150'dir. Ölçme sonucunda ölçekten üç ayrı puan elde edilmektedir. Bunlar; 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 31. maddelerden oluşan besleyici ilişki tarzları ve 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30. maddelerden oluşan zehirleyici ilişki tarzları ile her ikisinin birleşiminden elde edilen toplam puandır. Besleyici ilişki tarzında yüksek puanlar kişilerarası ilişkilerde olumlu bir tarzın göstergesi, zehirleyici ilişki tarzında yüksek puanlar ise kişilerarası ilişkilerde olumsuz bir tarzın göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin iç tutarlılık güvenirliğini sınamak için hesaplanan Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Ayrıca tek ve çift maddelerden elde edilen iki yarım test güvenirliği $r = .63$ ($p < .001$) olarak hesaplanmıştır. Madde toplam puan korelasyonlarına bakılmış ve ölçeğin toplam puanla maddeler arasındaki korelasyonu .10 ile .48 arasında tespit edilmiştir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Ayrıca Şahin, Durak ve Yasak (1996) tarafından ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla uygulanan faktör analizi sonucunda, ilk faktörü oluşturan zehirleyici ilişki tarzı alt ölçeği maddeleri toplam varyansın %15.7'sini açıklamıştır. İkinci faktörü oluşturan besleyici ilişki tarzı alt ölçeği

maddeleri ise toplam varyansın %13.1' ini açıklamıştır. Bu iki alt ölçeğin Cronbach Alfa değerleri hesaplanmış, bu değerler Zehirleyici İlişki Tarzları alt ölçeği için .81, Besleyici İlişki Tarzları alt ölçeği için .80 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak KİÖ'nin yapı geçerliğinin yeterli düzeyde olduğu ortaya konulmuştur.

2.2.4. Algılanan Benzerlik Ölçeği:

Araştırmada, Dökmen (1997) tarafından kişinin başka bir kişiye çeşitli yönleri ile ne kadar benzediğine ilişkin algısını belirlemek amacıyla geliştirilen ve beş basamaklı Likert tipinde olan Algılanan Benzerlik Ölçeği (Ek-4) kullanılmıştır. Bu araştırmada Algılanan Benzerlik Ölçeği ile kişilerin anne ve babalarına ne kadar benzediklerine ilişkin algıları ölçülmüştür.

Ölçeğin geliştirilmesi sırasında önce bir kişinin diğer bir kişiye ilişkin benzerlik algısını belirleyici 34 madde yazılmıştır. Bu maddeler bir kişinin diğer bir kişiye fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel, davranışsal yönden algıladığı benzerliğini ve diğer kişiye ilişkin genel değerlendirmesini gösteren ifadelerdir. Bu maddelerin ayırt ediciliğini ve homojenliğini sınamak amacı ile madde analizi yapılmıştır. Bu amaçla Ankara Üniversitesi öğrencilerinden oluşan 280 katılımcıdan meydana gelen bir örneklemden veri toplanmıştır. Algı objesinin sadece anne ve baba ile sınırlı olmaması, daha yaygın amaçlarla kullanılabilmesi için ölçek, 57 katılımcıya annesi ile, 57 katılımcıya babası ile, 59 katılımcıya kardeşi ile, 53 katılımcıya en iyi arkadaşı ile ve 54 katılımcıya da mahallenin bakkalı ile algıladıkları benzerliği belirlemek üzere uygulanmıştır. Bu veriler üzerinde madde analizi yapılmıştır. Madde analizi

için belirlenen madde toplam puan korelasyonlarına göre, korelasyon katsayısı .30'un altında olan ve .05 düzeyinde anlamlı olmadığı belirlenen 4 madde elenmiştir. Toplam puanları düşük ve yüksek olan iki denek grubunun madde puanları arasındaki farkların anlamlılığına *t* testi ile bakıldığında ise bütün maddeler için elde edilen *t* değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu madde analizinin sonucuna göre, 30 maddelik Algılanan Benzerlik Ölçeği elde edilmiştir. Ölçekten elde edilen toplam puan yükseldikçe benzerlik algısı da yükselmektedir. Ölçeğin puan ranjı 30-150 arasındadır (Dökmen, 1997). 1, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 24, 25, 29, 30 numaralı maddeler tersine çevrilerek puanlanır.

Ölçeğin güvenirliği iki yolla belirlenmiştir. Kararlılık güvenirliği için test-tekrar test güvenirlik katsayısı .90 ($p<.01$) (n= 72), iç tutarlılık güvenirliği için Cronbach Alfa katsayısı .94'tür, iki yarı güvenirliği ise .94 olarak bulunmuştur (n=280) (Dökmen, 1997).

Ölçeğin geçerliği için, anne, baba, kardeş, arkadaş ve bakkala benzerlik bulguları karşılaştırılmıştır. Bu beş gruba ilişkin benzerlik algısı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bulunan *F* anlamlıdır (F (4,275) = 39.43, $p<$ .01). Yapılan Tukey HSD testine göre, bakkala benzerlik puanı (X = 128.02, ss = 18.20) ile anneye (X = 94.94, ss = 20.28), babaya (X = 95.28, ss = 21.79), kardeşe (X = 97.05, ss = 16.68) ve arkadaşa (X = 89.13, ss = 11.61) benzerlik puanları arasında anlamlı farklılıklar vardır. Beklendiği gibi, bakkalla algılanan benzerlik diğerlerinden düşüktür. Least Significance Difference (LSD) testi yapıldığında da en iyi arkadaşla algılanan benzerliğin kardeşle algılanan

benzerlikten fazla olduğu bulunmuştur. Bu da üniversite öğrencileri için beklenen bir sonuçtur. Bu sonuçlar ölçeğin geçerliği için bir kanıt olarak değerlendirilmiştir (Dökmen, 1997).

2.3. İşlem:

Ölçme araçları, öğrencilerin yaklaşık olarak yarısına uygulamaları için önce verilip daha sonra alınırken, diğer yarısına ise ders saatleri içinde araştırmacı gözetiminde uygulanmıştır. Katılımcılara verilerin gizli tutulacağı ve kimlik bilgilerine ihtiyaç duyulmadığı özellikle ifade edilmiştir. Ölçme araçlarının yanıtlanması katılımcıların hızına göre 15-30 dakika arasında tamamlanmıştır. Veri toplama süreci 2010 Şubat ayından 2010 Nisan ayına kadar sürmüştür. Verilerin analizinde SPSS 13/Windows programı kullanılmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Bu çalışmada üniversitede okuyan kadın ve erkek öğrencilerin annelerine bağlılıkları, babalarına bağlılıkları ve kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Bu bölümde çalışmanın amaçları doğrultusunda katılımcılardan kişisel bilgi formu, anne-baba bağlılık ölçeği ve kişilerarası ilişkiler ölçeği ile toplanan veriler analiz edilmiştir. Kadın katılımcılarla erkek katılımcıların *t* testi ile karşılaştırılmasına, katılımcıların 2(Cinsiyet) x 2(Bağlılık) faktörlü son faktör tekrar ölçümlü varyans analizine, katılımcıların anne bağlılık, baba bağlılık ve kişilerarası ilişki tarzları arasındaki korelasyonlara ve katılımcıların kişilerarası ilişki tarzları için uygulanmış olan regresyon analizlerine ilişkin bulgular aşağıda verilmektedir.

3.1. Kadın Katılımcılarla Erkek Katılımcıların *t* Testi Karşılaştırılması

"Kadınların ve erkeklerin annelerine bağlanma düzeyleri, babalarına bağlanma düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı farklar var mıdır?" araştırma sorusuna yanıt aramak amacıyla kadın katılımcılarla erkek katılımcıların anneye bağlılık toplam puanları, babaya bağlılık toplam puanları, kişilerarası ilişkiler toplam puanları, besleyici ilişki tarzları ve zehirleyici ilişki tarzlarının ortalamaları arasındaki farklara bakılmıştır. Bu amaçla yapılan *t* testi

sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Kadınların ve Erkeklerin Annelerine Bağlılık, Babalarına Bağlılık, Kişilerarası İlişkiler, Besleyici İlişki Tarzı ve Zehirleyici İlişki Tarzı Toplam Puanları Açısından Karşılaştırılması

	KADIN (N=111)		ERKEK (N=144)		
	Ortalama	SS	Ortalama	SS	t
Anneye Bağlılık Toplam	29.47	7.42	30.81	7.98	1.37
Babaya Bağlılık Toplam	30.72	7.82	31.94	8.70	1.16
Kişilerarası İlişkiler Toplam	67.30	7.56	62.91	10.07	3.83*
Besleyici İlişki Tarzı	32.78	5.16	31.42	6.43	1.83
Zehirleyici İlişki Tarzı	10.49	4.71	13.51	6.91	3.95*

*p<0.01

Tablo 1'de görüldüğü gibi, kadınların ve erkeklerin kişilerarası ilişkiler toplam puanları ($t_{(253)}$ = 3.83, p<0.01) ile zehirleyici ilişki tarzları toplam puanları ($t_{(253)}$ = 3.95, p<0.01) arasındaki farklar anlamlıdır. Kadınların kişilerarası ilişki puanları erkeklerin puanlarından daha yüksekken, erkeklerin zehirleyici ilişki tazı puanları kadınlarınkinden daha yüksektir.

3.2. 2(Cinsiyet) x 2(Bağlanma) Faktörlü Son Faktör Tekrar Ölçümlü Varyans Analizi

"Kadınların annelerine bağlılık düzeyleri ile babalarına bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklar var mıdır?" , "Erkeklerin annelerine bağlılık düzeyleri ile babalarına bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklar var mıdır?" ,

"Anneye bağlılık düzeyi kadınlarla erkekler arasında anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" ve "Babaya bağlılık düzeyi kadınlarla erkekler arasında anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla 2(Cinsiyet) x 2(Bağlılık) faktörlü son faktör tekrar ölçümlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2'de ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyete Göre Annelerine ve Babalarına Bağlılık Toplam Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	Cinsiyet	Ortalama	SS	N
Anneye Bağlılık Toplam	Kadın	29.47	7.42	111
	Erkek	30.81	7.98	144
	Toplam	30.23	7.75	255
Babaya Bağlılık Toplam	Kadın	30.72	7.82	111
	Erkek	31.94	8.70	144
	Toplam	31.41	8.34	255

Tablo 3. Katılımcıların 2(Cinsiyet) x 2(Bağlılık) Faktörlü Son Faktör Tekrarlı Ölçümlü ANOVA Sonuçları

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Ortalama Kare	F	Anlamlılık
Cinsiyet (kız, erkek)	205.53	1	205.53	1.70	.20
Bağlılık (anne, baba)	177.12	1	177.12	21.32	*.01
Cinsiyet*Bağlılık	.51	1	.51	.06	.80

*p<0.01

Tablo 3'te görüldüğü gibi 2(Cinsiyet) x 2(Bağlılık) faktörlü son faktör

tekrarlı ölçümlü varyans analizi sonucunda katılımcıların cinsiyetleri ile anne-babalarına güvenli bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu durum katılımcıların anne-babalarına olan bağlılık düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini, ayrıca güvenli bağlanmayı kadın ve erkek katılımcıların anne ya da baba diye ayırmadıklarını göstermektedir. Ancak cinsiyet faktörü dışarıda tutulduğunda tüm katılımcıların annelerine olan güvenli bağlılık düzeyleri ile babalarına olan güvenli bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklılık görülmektedir. Tablo 2'de görüldüğü gibi, katılımcıların anneye bağlılık ortalama toplam puanları, katılımcıların babaya bağlılık ortalama toplam puanlarına göre daha düşük çıkmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi anneye bağlılık ve babaya bağlılık toplam puanlarındaki puan artışı anne ve babaya olan güvenli bağlılığın düşmesine işaret ettiğinden Tablo 2'den katılımcıların annelerine olan güvenli bağlılık düzeylerinin babalarına göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmaktadır.

3.3. Katılımcıların Annelerine Bağlılıkları, Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar

"Katılımcıların annelerine olan bağlılık düzeyleri, babalarına olan bağlılık düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?", "Kadın katılımcıların annelerine olan bağlılık düzeyleri, babalarına olan bağlılık düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?" ve "Erkek katılımcıların annelerine olan bağlılık düzeyleri, babalarına olan bağlılık düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?" araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla tüm katılımcıların, kadın

katılımcıların ve erkek katılımcıların ayrı ayrı annelerine bağlılıkları, babalarına bağlılıkları ve kişilerarası ilişki tarzları arasındaki korelasyonlara bakılmıştır.

Katılımcıların annelerine bağlılık toplam, babalarına bağlılık toplam, kişilerarası ilişkiler toplam, besleyici ilişki tarzı ve zehirleyici ilişki tarzı puanları arasındaki korelasyonlar tablolarda gösterilmiştir. Tablo 4'te katılımcıların hepsinin, Tablo 5'te kadın katılımcıların, Tablo 6'da ise erkek katılımcıların korelasyonları verilmiştir.

Tablo 4. Tüm Katılımcıların Annelerine ve Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Anneye Bağlılık Toplam	(1)	1.00				
Babaya Bağlılık Toplam	(2)	.87**	1.00			
Kişilerarası İlişkiler Toplam	(3)	-.40**	-.37**	1.00		
Besleyici İlişki Tarzı	(4)	-.26**	-.25**	.75**	1.00	
Zehirleyici İlişki Tarzı	(5)	.35**	.31**	-.77**	-.17**	1.00

**p<0.01, *p<0.05

Tablo 4'te görüldüğü gibi tüm katılımcıların annelerine olan bağlılıkları ile babalarına olan bağlılıkları, kişilerarası ilişki tarzları ve besleyici ilişki tarzları arasında olumlu yönde ilişkiler bulunurken, annelerine olan bağlılıkları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Yine tüm katılımcıların, babalarına olan bağlılıkları ile kişilerarası ilişki tarzları ve besleyici ilişki tarzları arasında olumlu yönde ilişkiler bulunurken, babalarına olan bağlılıkları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Bu bulguları yorumlarken Anne-Baba Bağlılık Ölçeği ile ilgili bir noktayı dikkate almak gerekmektedir: Anneye bağlılık ile babaya bağlılık

toplam puanlarında puan artışı anne ve babaya olan güvenli bağlılığın düşmesine işaret etmektedir, sonuç olarak bağlılık puanlarının diğer puanlarla aralarındaki korelasyonlarında negatif puanlar olumlu yönde, pozitif puanlar ise olumsuz yönde ilişkilerin göstergesidir. Katılımcıların kişilerarası ilişki tarzları ile besleyici ilişki tarzları arasında olumlu bir ilişki varken, kişilerarası ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz ilişki söz konusudur. Tüm katılımcıların besleyici ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur.

Tablo 5. Kadın Katılımcıların Annelerine ve Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Anneye Bağlılık Toplam	(1)	1.00				
Babaya Bağlılık Toplam	(2)	.84**	1.00			
Kişilerarası İlişkiler Toplam	(3)	-.44**	-.40**	1.00		
Besleyici İlişki Tarzı	(4)	-.31**	-.32**	.80**	1.00	
Zehirleyici İlişki Tarzı	(5)	.36**	.28**	-.74**	-.17	1.00

**p<0.01, *p<0.05

Tablo 5'te de, daha önce belirtildiği gibi, anneye bağlılık ile babaya bağlılık toplam puanlarında puan artışı anne ve babaya olan güvenli bağlılığın düşmesine işaret etmektedir, sonuç olarak bağlılık puanlarının diğer puanlarla aralarındaki korelasyonlarında negatif puanlar olumlu yönde, pozitif puanlar ise olumsuz yönde ilişkilerin göstergesidir. Görüldüğü gibi kadın katılımcılarda annelerine olan bağlılık ile babalarına olan bağlılık, kişilerarası ilişki tarzları ve besleyici ilişki tarzları arasında olumlu yönde ilişkiler bulunurken, annelerine olan bağlılık ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde ilişki

bulunmuştur. Kadın katılımcılarda, babalarına olan bağlılık ile kişilerarası ilişki tarzları ve besleyici ilişki tarzları arasında olumlu yönde ilişkiler bulunurken, babalarına olan bağlılık ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Kadın katılımcıların kişilerarası ilişki tarzları ile besleyici ilişki tarzları arasında olumlu bir ilişki varken, kişilerarası ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz ilişki söz konusudur. Kadın katılımcıların besleyici ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Tablo 6. Erkek Katılımcıların Annelerine ve Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlar

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Anneye Bağlılık Toplam	(1)	1.00				
Babaya Bağlılık Toplam	(2)	.90**	1.00			
Kişilerarası İlişkiler Toplam	(3)	-.38**	-.35**	1.00		
Besleyici İlişki Tarzı	(4)	-.23**	-.20*	.73**	1.00	
Zehirleyici İlişki Tarzı	(5)	.34**	.32**	-.77**	-.14	1.00

**p<0.01, *p<0.05

Tablo 4 ve Tablo 5'te olduğu gibi Tablo 6'da da anneye bağlılık ile babaya bağlılık toplam puanlarında puan artışı anne ve babaya olan güvenli bağlılığın düşmesine işaret etmektedir, sonuç olarak bağlılık puanlarının diğer puanlarla aralarındaki korelasyonlarında negatif puanlar olumlu yönde, pozitif puanlar ise olumsuz yönde ilişkilerin göstergesidir. Tablo 6'da görüldüğü gibi erkek katılımcılarda annelerine olan bağlılık ile babalarına olan bağlılık, kişilerarası ilişki tarzları ve besleyici ilişki tarzları arasında olumlu yönde

ilişkiler bulunurken, annelerine olan bağlılık ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Erkek katılımcılarda, babalarına olan bağlılık ile kişilerarası ilişki tarzları ve besleyici ilişki tarzları arasında olumlu yönde ilişkiler bulunurken, babalarına olan bağlılık ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Erkek katılımcıların kişilerarası ilişki tarzları ile besleyici ilişki tarzları arasında olumlu bir ilişki varken, kişilerarası ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz ilişki söz konusudur. Erkek katılımcıların besleyici ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

3.4. Besleyici İlişki Tarzı Puanının Yordanması

"Katılımcıların besleyici ilişki tarzlarını yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer), kardeş sayısı, anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi, anne eğitim durumu, babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu değişkenleri ne kadar yordamaktadır?" araştırma sorusuna yanıt bulmak amacıyla, çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Besleyici ilişki tarzı puanının yordanan değişken; yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer) ve kardeş sayısı, kişinin kendisi ile ilgili olan 1. blok yordayan değişkenler; anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık

düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi ve anne eğitim durumu, kişinin annesi ile ilgili olan 2. blok yordayan değişkenler; babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu, kişinin babası ile ilgili olan 3. blok yordayan değişkenler olduğu aşamalı blok (stepwise blok) regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 7'de, Beta ve t değerleri de Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 7. Besleyici İlişki Tarzları İçin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R^2	R^2 Değişim	F Değişim	Anlamlılık F Değişim
Anneye Bağlılık Toplam	.06	.06	13.99	.01

Tablo 8. Besleyici İlişki Tarzları İçin Beta ve t Değerleri

Model	B	Standart Hata	Beta	t	Anlamlılık
1 (Sabit)	37.6	1.56		24.11	.01
Anneye Bağlılık Toplam	5 -.19	.05	-.24	-3.74	.01

Tablo 7 ve Tablo 8'de görüldüğü gibi, kişilerin besleyici ilişki tarzları yordanan değişken olarak alındığında, anneye bağlılık toplam puanı aşamalı blok regresyon modelinde tek belirgin değişken olarak ortaya çıkmıştır. Diğer değişkenler belirginlik düzeyleri düşük olduğu için modele girememişlerdir. Tek yordayan değişkenli eşitlikte R^2 =.06, F=13.99 (p<0.01)'dır. Buna göre anneye bağlılık toplam puan değişkeni besleyici ilişki tarzının %6'sını açıklamaktadır.

3.5. Zehirleyici İlişki Tarzı Puanının Yordanması

"Katılımcıların zehirleyici ilişki tarzlarını yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer), kardeş sayısı, anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi, anne eğitim durumu, babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu değişkenleri ne kadar yordamaktadır?" araştırma sorusuna yanıt bulmak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Zehirleyici ilişki tarzı puanının yordanan değişken; yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer) ve kardeş sayısı, kişinin kendisi ile ilgili olan 1. blok yordayan değişkenler; anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi ve anne eğitim durumu, kişinin annesi ile ilgili olan 2. blok yordayan değişkenler; babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu, kişinin babası ile ilgili olan 3. blok yordayan değişkenler olduğu aşamalı blok (stepwise blok) regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 9'da, Beta ve t değerleri de Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 9. Zehirleyici İlişki Tarzları İçin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R^2	R^2 Değişim	F Değişim	Anlamlılık F Değişim
1a	.06	.06	14.98	.01
2b	.17	.11	30.17	.01

3c	.21	.03	8.60	.01

a. Cinsiyet
b. Cinsiyet, Anneye Bağlılık Toplam
c. Cinsiyet, Anneye Bağlılık Toplam, Babaya Duyulan Yakınlık

Tablo 10. Zehirleyici İlişki Tarzları İçin Beta ve t Değerleri

Model	B	Standart Hata	Beta	t	Anlamlılık
1 (Sabit)	7.23	1.32		5.49	.01
Cinsiyet	3.12	.81	.25	3.87	.01
2 (Sabit)	-.06	1.82		-.04	.97
Cinsiyet	2.53	.77	.20	3.30	.01
Anneye Bağlılık Toplam	.27	.05	.34	5.49	.01
3 (Sabit)	-5.58	2.59		-2.15	.03
Cinsiyet	2.36	.76	.19	3.12	.01
Anneye Bağlılık Toplam	.34	.05	.42	6.30	.01
Babaya Duyulan Yakınlık	.74	.25	.19	2.93	.01

Tablo 9'da ve Tablo 10'da görüldüğü gibi, kişilerin zehirleyici ilişki tarzları yordanan değişken olarak alındığında, üç belirgin değişken ortaya çıkmıştır. Bunlar sırasıyla; cinsiyet, anneye bağlılık toplam puanı ve babaya duyulan yakınlık değişkenleridir. Diğer değişkenler belirginlik düzeyi düşük olduğu için modele girememişlerdir. Üç yordayan değişkenli son eşitlikte R^2=.21, F=19.11 (p<0.01)'dir. Buna göre bu üç değişken zehirleyici ilişki tarzının %21'ini açıklamaktadır. R^2 değişimlerine bakıldığında, zehirleyici ilişki tarzının %6'sını cinsiyetin, %11'ini anneye bağlılık toplam puanının ve %3'ünü de babaya duyulan yakınlığın açıkladığı anlaşılmaktadır.

3.6. Kişilerarası İlişkiler Toplam Puanının Yordanması

"Katılımcıların kişilerarası ilişkiler tarzını yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor

zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer), kardeş sayısı, anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi, anne eğitim durumu, babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu değişkenleri ne kadar yordamaktadır?" araştırma sorusuna yanıt bulmak amacıyla, çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Kişilerarası ilişkiler tarzı puanının yordanan değişken; yaş, cinsiyet, yaşanılan yer, ekonomik durum, bebeklikte bakımını üstlenen kişi (anne ya da diğer), zor zamanlarda yardım aldığı kişi (anne ya da diğer) ve kardeş sayısı, kişinin kendisi ile ilgili olan 1. blok yordayan değişkenler; anneye duyulan yakınlık düzeyi, anneye olan bağlılık düzeyi, anne için algılanan benzerlik düzeyi ve anne eğitim durumu, kişinin annesi ile ilgili olan 2. blok yordayan değişkenler; babaya duyulan yakınlık düzeyi, babaya olan bağlılık düzeyi, baba için algılanan benzerlik düzeyi ve baba eğitim durumu, kişinin babası ile ilgili olan 3. blok yordayan değişkenler olduğu aşamalı blok (stepwise blok) regresyon analizi uygulanmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 11'de, Beta ve t değerleri de Tablo 12'de görülmektedir.

Tablo 11. Kişilerarası İlişkiler Tarzı İçin Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R^2	R^2 Değişim	F Değişim	Anlamlılık F Değişim
1a	.06	.06	14.68	.01
2b	.20	.14	38.11	.01

a. Cinsiyet
b. Cinsiyet, Anneye Bağlılık Toplam

Tablo 12. Kişilerarası İlişkiler Tarzı İçin Beta ve t Değerleri

Model	B	Standart Hata	Beta	t	Anlamlılık
1 (Sabit)	72.0	1.97		36.65	.01
Cinsiyet	8	1.20	-.25	-3.83	.01
	-4.61				
2 (Sabit)	84.1	2.67		31.52	.01
Cinsiyet	3	1.13	-.20	-3.23	.01
Anneye Bağlılık Toplam	-3.64	.07	-.37	-6.17	.01
	-.45				

Tablo 11'de ve Tablo 12'de görüldüğü gibi, kişilerarası ilişki tarzları yordanan değişken olarak alındığında, iki belirgin değişken ortaya çıkmıştır. Bunlar sırasıyla; cinsiyet ve anneye bağlılık toplam puanı değişkenleridir. Diğer değişkenler belirginlik düzeyi düşük olduğu için modele girememişlerdir. İki yordayan değişkenli son eşitlikte R^2=.20, F=27.61 (p<0.01)'dir. Buna göre bu iki değişken kişilerarası ilişki tarzının %20'sini açıklamaktadır. R^2 değişimlerine bakıldığında, kişilerarası ilişki tarzının %6'sını cinsiyetin ve %14'ünü anneye bağlılık toplam puanının açıkladığı anlaşılmaktadır.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Bu çalışmada üniversitede okuyan kadın ve erkek öğrencilerin anne ve babalarına olan güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkilerin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla 111'i (% 43,5) kadın, 144'ü (% 56,5) erkek olmak üzere toplam 255 kişilik örneklem grubuna kişisel bilgi formu, anne-baba bağlılık ölçeği ve kişilerarası ilişkiler ölçeği uygulanmış, elde edilen veriler analiz edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacına ulaşma doğrultusunda yapılan analizlerden elde edilen bulgular ilgili literatür çerçevesinde tartışılmaktadır.

4.1. Kadın Katılımcılarla Erkek Katılımcıların Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Kadın katılımcılarla erkek katılımcıların anneye bağlılık toplam puanları, babaya bağlılık toplam puanları, kişilerarası ilişkiler toplam puanları, besleyici ilişki tarzları ve zehirleyici ilişki tarzları bakımından karşılaştırıldığı *t* testi sonuçlarına göre; anneye olan bağlılık ile babaya olan bağlılık arasında cinsiyet açısından fark bulunmamıştır. Kadın katılımcıların kişilerarası ilişkiler

toplam puanları erkek katılımcıların kişilerarası ilişkiler toplam puanlarından daha yüksek bulunurken, kadın katılımcıların zehirleyici ilişki tarzı puanları erkek katılımcıların zehirleyici ilişki tarzı puanlarından daha düşük bulunmuştur. Bu durum kadınların kişilerarası ilişkilerinde erkeklere göre daha olumlu bir tarza sahip olduklarına işaret etmekle beraber ayrıca kişilerarası ilişkilerinde erkeklerin kadınlara göre daha zehirleyici tarzda ilişkiler kurduklarını da göstermektedir.

Carlson'un (1971) bir çalışmasında kadınların kişilerarası ilişkilerde, işbirliğinin ve dostluğun göstergesi sayılabilecek bazı sıfatları erkeklerden daha çok kullandıkları, erkeklerin ise yarışmacılığın ve rekabetin göstergesi sayılabilecek sözcükleri daha sık kullandıkları görülmüştür. Besleyici ilişki tarzı sergileyen bireylerin olumlu yönde, zehirleyici ilişki tarzı sergileyen bireylerin ise olumsuz yönde davrandıkları göz önüne alındığında Carlson'un bu çalışması araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Dökmen (2010) sözsüz iletişim becerisi ve kullanımı bakımından kadınların erkeklerden daha iyi olduklarını belirtmektedir. Kadınların sözel olmayan davranışlara erkeklerden daha duyarlı olmaları onların toplumsal cinsiyet açısından daha düşük statüde olmalarının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Düşük statüdeki insanlar, yüksek statüdeki insanların yüz ifadelerine daha duyarlı olmak ve kendilerini ona göre ayarlamak durumundadırlar. Sonuç olarak sözel olmayan davranışları kullanmada erkeklerin statüsü yüksek bireyler gibi, kadınların da statüsü düşük bireyler gibi oldukları gösterilmiştir. Kadınların sözsüz iletişim becerisinde daha iyi olmaları aynı zamanda daha empatik olmaları ile de ilişkilidir. Bu bağlamda

araştırmanın bulguları ile paralel olarak kadınların daha iyi sözsüz iletişim becerisine ve empatikliğe sahip oldukları göz önüne alındığında kişilerarası ilişkilerinde erkeklere göre daha olumlu bir tarz sergiledikleri söylenebilir.

Aklan (2008)'in çalışmasında erkeklerin kişilerarası iletişim tarzının kadınlarınkinden daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Kişilerarası iletişimin, insan hayatında önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Bireyler günlük yaşamda kurdukları ilişkilerden etkilenmekte ve diğer insanlarla kurulan bu ilişkiler, iletişim becerileri bağlamında bireylerin yaşam kalitelerini belirlemektedir. İlişkilerde nasıl davranıldığı, bireyin kendisine ve diğerlerine ilişkin algıları, hayatın birçok alanında etkili olarak, mutlu ve üretken bir birey olma yönünde temel bir rol oynamaktadır. Künüçen (2006) iletişim becerisinin, özellikle başkalarını anlamada onların duygu ve düşüncelerini onlarla özdeşleşerek görme duyarlılığı kazanmada çok önemli olduğunu belirtmiştir. Kişilerarası iletişim tarzlarının bireylerin kişilerarası ilişkilerinde çok önemli bir yere sahip olduğu hatırlanıldığında Aklan'ın çalışmasının da araştırma bulguları ile tutarlılık gösterdiği açıktır.

Ayrıca Şahin, Durak ve Yasak-Gültekin (1994) tarafından yapılan intihar olasılığında kişilerarası iletişim tarzının, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk değişkenlerinin etkisinin araştırıldığı çalışmada, erkeklerin daha zehirleyici iletişim tarzına sahip oldukları, kadınların ise daha besleyici iletişim tarzını benimsedikleri bulunmuştur.

4.2. 2(Cinsiyet) x 2(Bağlanma) Faktörlü Son Faktör Tekrar Ölçümlü Varyans Analizine İlişkin Bulgular

Yapılan 2(Cinsiyet) x 2(Bağlılık) faktörlü ANOVA sonuçlarına göre katılımcıların kadın ya da erkek oluşlarına göre anneye bağlılık ve babaya bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklar bulunmamıştır. Diğer bir deyişle katılımcıların anne ve babaya olan bağlılık düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermemiştir. Bu bulgu, araştırma kapsamında yapılan *t* testi sonuçlarında görülen anne bağlılık düzeyi ile baba bağlılık düzeyi arasında cinsiyet açısından anlamlı bir fark bulunmadığı bulgusunun tekrarıdır.

ANOVA'dan elde edilen bir diğer sonuç da kadın ve erkek katılımcıların güvenli bağlanmayı anne ve baba diye ayırmamış olmalarıdır. Diğer bir deyişle kadın ya da erkek katılımcılar için anne ya da babaları daha önemli bir bağlanma objesi haline gelmemiştir.

ANOVA'da cinsiyet faktörü dışarıda tutulduğunda tüm katılımcıların annelerine olan güvenli bağlılık düzeyleri ile babalarına olan güvenli bağlılık düzeyleri arasında anlamlı farklılık görülmektedir. Katılımcıları kadın ya da erkek olarak ayırmadan, anneye bağlılık ortalama toplam ve babaya bağlılık ortalama toplam puanları karşılaştırıldığında ise katılımcıların genelde annelerine babalarına bağlandıklarından daha güvenli bağlandıkları sonucuna varılmaktadır.

Dökmen (1997) kadınların ve erkeklerin anne ve babalarıyla algıladıkları benzerliğin, annelerinin, babalarının ve kendilerinin özelliklerinden ne kadar yordanabileceğini belirlemek amacı ile yaptığı çalışmasında anneyle ve babayla benzerlik algılama ile cinsiyet arasında anlamlı ilişkiler bulunmadığını, ancak bu araştırmada olduğu gibi, katılımcıların tümüne birden bakıldığında annelerle daha çok benzerlik

algılama eğiliminin olduğunu belirtmiştir. Dökmen (1997), anne ve babayla algılanan benzerliğin en çok annenin ya da babanın yakın hissedilme derecesiyle açıklanabildiğine işaret etmektedir. Hem anne hem baba, çocukları tarafından yakın hissedildikçe benzer de algılanmaktadır. Kaynaklara bakıldığında, yakınlık ve paylaşımın annelerle ilişkilerde daha önemli olduğu, annelerin daha çok yakınlık ve sevgi sağladıkları ve bireylerin kendilerini annelerine daha yakın hissettikleri görülmektedir (Dökmen, 1997).

Hissedilen yakınlığın güvenli bağlılık düzeyi ile yakından ilişkili olduğu düşünüldüğünde araştırma bulguları Dökmen (1997)'in çalışması ile paralellik göstermektedir. Anneye olan yakınlığın artması anneye olan güvenli bağlılık düzeyinin de artmasına işaret etmektedir, dolayısıyla bireyler annelerine babalarına bağlandıklarından daha güvenli bağlanmış hissederler.

4.3. Katılımcıların Annelerine Bağlılıkları, Babalarına Bağlılıkları ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular

Örneklemi oluşturan kadın ve erkek katılımcıların annelerine bağlılıkları, babalarına bağlılıkları ve kişilerarası ilişki tarzları arasındaki korelasyonları hesaplanırken ilk olarak tüm katılımcılar beraber, daha sonra kadın ve erkek katılımcılar ayrı ayrı analiz edilmiştir. Üç durumda da elde edilen bulgular genel olarak birbirleriyle tutarlı çıkmıştır.

Katılımcıların annelerine olan bağlılıkları ile babalarına olan bağlılıkları arasında anlamlı düzeyde olumlu ilişkiler vardır. Katılımcıların anne ve babaya olan bağlılık puanlarının düşmesi onlara olan güvenli bağlılığın yükselmesini ifade etmektedir. Katılımcıların anneye bağlılık puanları ile babaya bağlılık

puanları birlikte yükselmektedir ya da birlikte düşmektedir. Anne ve babaya olan bağlılığın onlarla özdeşim kurma ile pozitif olarak ilişkili olduğu düşünüldüğünde araştırma bulguları çeşitli özdeşim araştırmaları ile paralellik göstermektedir. Acock ve Yang (1984)'a göre pek çok araştırmada çocuğun anne babasından kendi cinsiyetinden olana özdeşimi özellikle vurgulanmakla birlikte diğeri ile özdeşim de önemli bulunmaktadır. Kızların anneleri ile özdeşimleri arttıkça babalarıyla özdeşimlerinin de güçlendiği, aynı şekilde erkeklerin de babalarıyla özdeşimleri güçlendikçe anneleriyle özdeşimlerinde de artış olduğu belirtilmektedir (Akt.: Dökmen, 1997).

Katılımcıların anne ve babaya olan bağlılıkları ile kişilerarası ilişki tarzları ve besleyici ilişki tarzları arasında anlamlı düzeyde olumlu ilişkiler vardır. Katılımcıların anne ve babaya olan bağlılık puanları düştükçe kişilerarası ilişki tarzı ve besleyici ilişki tarzı puanları yükselmektedir. Bu durum anne ve babaya olan güvenli bağlılık düzeyleri arttıkça katılımcıların kişilerarası ilişki tarzlarında daha olumlu bir tarz sergilediklerini ve besleyici ilişki tarzı düzeylerinin de arttığını göstermektedir.

Baumbrind, Johnson ve Medinnus (1966)'a göre, aile içi ilişkiler ve anne-baba tutumları çocuğun psikososyal gelişimini etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Bireyin dengeli ve uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması, içinde yetiştiği aile ortamının niteliği ile yakından ilgilidir. Doğduğu andan itibaren çocuğun anne-babasıyla kurduğu ilişkinin güvene dayanması onun daha sonraki yıllarda dış dünya ile kuracağı ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Çocukların ve ergenlerin psikososyal gelişimleri için en uygun aile ortamının temelinde sevgi ve saygının olduğu ve demokratik

ebeveyn anne-baba çocuk ilişkisi olduğu belirtilmektedir (Kuzgun, 2005). Çocuk ile anne baba arasında kurulan böyle bir ilişki, çocuğun ileriki yaşantısında kişilerarası ilişkilerinde olumlu ilişkiler kurup besleyici ilişki tarzı sergileyeceğinin bir göstergesi olarak araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

Çeşitli çalışmalar anne babalarla kurulan güvenli ilişkilerin kişilerdeki benlik kavramı, kişilik gelişimi, yaşam memnuniyeti ve yalnızlık hissinin düşük olması ile olumlu yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir (Armsden, Greenberg, 1987; Barnes, Olson, 1985; Franzoi, Davis, 1985; Marcoen, Goosens, Caes, 1987; Moore, 1987. Akt: Hortaçsu, Oral, 1991). Bununla tutarlı olarak istatistiklerin kişilerin anne ve babaları ile kurdukları besleyici ilişkileri arkadaşları ile olan ilişkilerinde de sergilediklerini göstermesi (Bell, Avery, Jenkins, Feld, Schoenrok, 1985. Akt: Hortaçsu, Oral, 1991) araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Mikulincer ve diğerleri (2002), güvenli bağlanmanın ilişki doyumunu üç şekilde etkilediğini ifade etmişlerdir. Güvenli bağlanma a) birlikteliği, içtenliği ve yakınlığı vurgulayan etkileşime yönelik olumlu bir odaklanma sağlayarak b) kişinin kendine, ilişki kurduğu kişiye ve ilişkiye ilişkin olumlu zihinsel modeller sağlayarak c) araştırma, yakınlık ve bakım verme gibi temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu sağlayarak kişilerarası ilişkileri etkilemektedir. Bu sonuçtan yola çıkarak kendilerini ve diğerlerini olumlu algılayan bireylerin, kişilerarası ilişkilerinde yakınlık ve içtenliğe dayalı etkileşim gerçekleştirecekleri söylenebilir. Güvenli bağlanma ile oluşan böyle bir etkileşim, araştırmanın bulguları ile tutarlı olarak, güvenli bağlılık

düzeyinin kişilerarası ilişkilerde besleyici tarzın bir göstergesi olduğunun kanıtıdır.

Katılımcıların anne ve babalarına olan bağlılıkları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında anlamlı düzeyde olumsuz ilişki vardır. Katılımcıların anne ve babalarına olan bağlılık puanları yükseldikçe zehirleyici ilişki tarzı puanları da yükselmektedir. Bu durum bireylerin anne ve babalarına olan güvenli bağlılık düzeyleri düştükçe kişilerarası ilişkilerinde daha zehirleyici tarzlar sergilediklerinin işareti olmakla beraber yukarıdaki bulgularla da tutarlılık göstermektedir.

Bowlby (1973)' ye göre, erken yaşlarda anne ve babası ile arasındaki etkileşim sonucu çocuk, insanlara güvenip güvenmeyeceği ile ilgili içsel çalışan modeller geliştirmektedir. Bu içsel çalışan modeller bireyin yaşam boyu ilişkilerini belirleyici rol oynamaktadır. Hiç şüphesiz anne ve babasına güvenli bağlanan bireyler diğerleri ile olumlu bir etkileşim kurarlarken, güvenli bağlılık düzeyi düşük olan bireyler diğerleri ile daha olumsuz bir etkileşim içinde olarak kişilerarası ilişkilerinde zehirleyici bir tarz sergilerler.

Sümer ve Güngör'ün (1999) yaptığı araştırma sonuçları göstermektedir ki; anne ve babanın otoriter stilleri, gençle ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte ve güvenli bağlanma puanlarını azaltırken; korkulu ve saplantılı bağlanma puanlarını arttırmaktadır. Söz konusu bulgular, bu araştırmadan elde edilen sonuçları da destekler niteliktedir, anne ve baba ile ilişkilerde yüksek güvenli bağlılık düzeyi kişilerarası ilişkilerde besleyici tarz ile, anne ve baba ile ilişkilerde düşük güvenli bağlılık düzeyi kişilerarası ilişkilerde zehirleyici tarz ile ilişkilidir.

Araştırmalar anne ve babaya karşı güvenli bağlılığa sahip olan bireylerin girişken, sosyal, iyimserlik (dışadönüklük); çatışmadan kaçınan, geçimli, insanlara güvenen, işbirliğine yatkın (yumuşak başlılık); analitik düşünen, duyarlı, yeniliğe açık, yaratıcılık (gelişime açıklık) gibi olumlu özelliklere sahip olduğunu (Demirkan, 2006; Konyalıoğlu, 2002), bu özelliklerden dolayı da sağlıklı ilişkiler kurabildiklerini göstermektedir. Besleyici ilişki tarzı, "istek ve ihtiyaçlarını karşısındakine açıkça beli etmek, ona saygı duyduğunu ve onu kabullendiğine ilişkin mesajlar vermek, neşeli ve yapıcı şakalar yapmak, otomatik tepkilerini erteleyebilmek ve kendini kaybetmemek, düşünce ve duygularını dürüstçe paylaşabilmek ve yapıcı konuşmak" gibi özellikleri kapsamaktadır (Şahin, Durak ve Yasak, 1994). Bu bağlamda bağlılık düzeyi yüksek katılımcıların doğrudan ve açık iletişim kurarak, daha yapıcı çatışma çözme stratejilerini kullanarak kişilerarası ilişkilerinde besleyici tarzı sergilemektedirler (Greenwald, 1999).

Bu araştırmadan elde edilen bulgular Howes ve Ritchie'nin (2002), Simpson ve Rholes'un (1994), Simpson ve diğerlerinin (1996) ve Morris-Rothschild'in (2003) araştırma bulgularıyla da tutarlılık göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre güvensiz bağlanan bireyler, ilişkilerinde daha savunmacı ve baskıcı iletişim kurmakta, kendilerini ve diğerlerini olumsuz algıladıkları için daha etkisiz çatışma çözme stratejilerine başvurmaktadırlar. Güvensiz bağlanma stiline sahip bireyler, ilişkilerinde diğerlerine karşı tehditkar, ilgisiz, duyarsız davranarak, gerektiğinde yardıma ihtiyacı olanların isteklerini reddederek, alay ederek olumsuz davranışlar göstermektedirler. Bu tarz davranışlar sergileyen bireyler kişilerarası ilişkilerinde güvensiz bir ortam

yaratmakta ve başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kuramamaktadırlar (Howes ve Ritchie, 2002). Dolayısıyla kişilerarası ilişkilerinde zehirleyici bir tarz sergilemektedirler.

Zehirleyici ilişki tarzı, "kendini başkalarından üstün görmek ve her fırsatta bunu göstermekten çekinmemek, karşısındakinin görüşlerini dikkate almamak, insanlara sözle sataşmak, kendini kolayca kaybedip öfkelenmek, başkalarıyla alay etmek" gibi özellikleri kapsamaktadır (Şahin, Durak ve Yasak, 1994). Güvensiz bağlanma stillerinden, kendini olumlu, başkalarını olumsuz değerlendiren kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler, içe dönük (Konyalıoğlu, 2002), sosyal ilişkilerde soğuk davranmaktadırlar (Brooke, 2006; Collins ve Read, 1990; Kiesler, 1996; Mikulincer, 2007). Kendilerine ve başkalarına ilişkin işlevsel olmayan kişilerarası şemaları olduğundan bu bireyler kişilerarası ilişkilerde zehirleyici ilişki tarzını benimseyen davranışlar geliştirmektedirler (Oral, 2006). Bu bağlamda anne ve babaya düşük düzeyde güvenli bağlanan bireylerin zehirleyici kişilerarası ilişkiler geliştirdikleri söylenebilir.

Araştırmanın bulguları ile bağlantılı olarak, Hazan ve Shaver (1987) genel olarak güvenli bağlanan bireylerin temel bağlanma figürleriyle yaşadıkları ilişkilerin sıcak ve duyarlı olduğunu belirtirken, güvensiz stile sahip bireylerin, ebeveynlerinin soğuk ve reddedici olduklarını belirttiği üzerinde durmuşlardır.

Araştırmalara paralel nitelikte olarak bu araştırmada da katılımcıların kişilerarası ilişki tarzları ile besleyici ilişki tarzları arasında anlamlı düzeyde olumlu bir ilişki vardır. Katılımcıların kişilerarası ilişki tarzı puanları

yükseldikçe besleyici ilişki tarzı puanları da yükselmektedir. Bu durum bireylerin kişilerarası ilişkilerinde olumluluk düzeyleri arttıkça ilişkilerinde daha besleyici tarzlar sergilediklerini göstermektedir.

Güvenli bağlanan bireylerin diğerlerinin iyi niyetli ve iyi kalpli olduklarını düşündüğü bulunmuştur (Hazan ve Shaver, 1987). Kişilerarası ilişkilerde diğer insanlara ilişkin bu olumlu duygu ve inançlar; güvenli bağlanan bireylerin başkalarından yardım isteme konusunda daha rahat ve olumlu tutumlar göstermelerini yani daha besleyici tarzda ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır.

Yine beklenildiği gibi araştırmada katılımcıların kişilerarası ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında anlamlı düzeyde olumsuz ilişki olduğu çıkmıştır. Katılımcıların kişilerarası ilişki tarzı puanları yükseldikçe zehirleyici ilişki tarzı puanları düşmektedir. Bu durum diğer araştırmalarda da olduğu gibi bireylerin kişilerarası ilişkilerinde olumluluk düzeyleri arttıkça ilişkilerinde daha az zehirleyici tarzlar sergilediklerini göstermektedir.

Katılımcıların besleyici ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında anlamlı düzeyde olumsuz ilişki vardır. Katılımcıların besleyici ilişki tarzı puanları yükseldikçe zehirleyici ilişki tarzı puanları düşmektedir. Bu durum bireylerin kişilerarası ilişkilerinde sergiledikleri besleyici tarzları arttıkça zehirleyici tarzlarının azaldığını göstermektedir ki bu da olması gereken sonuçtur. Ancak kadın ve erkek katılımcılara ayrı ayrı bakıldığında kadınların ve erkeklerin besleyici ilişki tarzları ile zehirleyici ilişki tarzları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmamıştır. Bu durum, örneklem cinsiyete göre iki gruba ayrıldığında, katılımcı sayılarının yeterli olmadığı yönünde

yorumlanabilir.

4.4. Besleyici İlişki Tarzının Yordayıcılarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların besleyici ilişki tarzı puanlarının hangi değişkenler tarafından yordandığını belirleyebilmek amacıyla regresyon analizi uygulanmıştır. Anneye bağlılık toplam puanı besleyici ilişki tarzını yordayan tek değişken olarak ortaya çıkmıştır, yani anneye olan güvenli bağlılık düzeyi kişilerin besleyici ilişki tarzları üzerinde etkili olmaktadır. Bu duruma paralel olarak katılımcıların anne ve babalarına olan güvenli bağlılık düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki korelasyonlarında da katılımcıların anneye olan bağlılık düzeyleri ile besleyici ilişki tarzları arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Kulaksızoğlu'na (2001) göre, annenin çocukla daha fazla zaman geçirmesi ve çocuğa babadan daha yakın olması nedeniyle özellikle anne ile ilişkilerin gencin üzerindeki etkisi, babaya göre daha fazla olmaktadır.

Akkapulu (2005)'nun yaptığı araştırmaya göre; ergenlerin annelerinin kişilerarası ilişkilerde kullandıkları besleyici ilişki tarzı düzeyleri, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerini yordamada anlamlı bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, ergenlerin sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin annelerinin kişilerarası ilişkilerde kullandıkları besleyici ilişki tarzları ile ilişkili olduğunu yansıtmaktadır. Bu bulgu, ergenlerin annelerinin kişilerarası ilişkilerde

yaşadığı başarılı tecrübeleri gözlemleyerek kendi sosyal ilişkilerine aktardığı ve bu durumun da sosyal yetkinlik düzeylerini arttırdığı şeklinde yorumlanabilir ve araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın bulguları ile tutarlılık gösteren bir diğer bulguya da Markiewicz ve arkadaşlarının (2001), yaptıkları çalışmada rastlanmaktadır. Bireylerin annelerinin kişilerarası ilişkilere girme düzeyleri ile annelerin sosyal işbirliği kalitesinin, bireylerin sosyal davranışlarını belirlediğini, sosyal davranışın da bireylerin arkadaşlık kalitelerinde ve arkadaşlarıyla olan davranışlarında belirleyici rol oynadığını vurgulamışlardır.

4.5. Zehirleyici İlişki Tarzının Yordayıcılarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların zehirleyici ilişki tarzı puanlarını yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla uygulanan regresyon analizi sonucuna göre cinsiyet, anneye bağlılık toplam puanı ve babaya duyulan yakınlık değişkenlerinin zehirleyici ilişki tarzını yordadığı bulunmuştur. Katılımcıların anne ve babalarına olan güvenli bağlılık düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki korelasyonlarına bakıldığında da katılımcıların anneye olan bağlılık düzeyleri ile zehirleyici ilişki tarzları arasında olumsuz yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca kadınlarla erkekleri karşılaştırmak amacı ile yapılan *t* testi sonucunda da erkeklerin kişilerarası ilişkilerinde kadınlara göre daha yüksek zehirleyici tarza sahip oldukları bulunmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen bu sonuçlar birbirleri ile paralellik göstermektedirler.

Araştırmanın bulgularına paralel olarak Gördeleş (2008)'in çalışmasına göre anneleri ile ilişkilerinin kötü-orta olduğunu ifade eden bireyler total

güçlüğü, duygusal, dikkat eksikliği-aşırı hareketlilik, davranış ve akran sorunlarını daha fazla yaşamakta, olumsuz ilişki tarzlarını daha fazla kullanmaktadırlar. Diğer yandan anneleri ile ilişkilerinin iyi olduğunu ifade edenler ise sosyal davranışları daha fazla göstermektedirler. Babaları ile ilişkilerinin kötü-orta olduğunu ifade eden bireyler de total güçlüğü, duygusal, dikkat eksikliği-aşırı hareketlilik ve akran sorunlarını daha fazla yaşamakta ve olumsuz ilişki tarzını daha fazla kullanmaktadırlar. Babaları ile ilişkilerinin iyi olduğunu ifade edenler ise olumlu ilişki tarzını daha fazla kullanmakta ancak davranış sorunlarını daha fazla yaşamaktadırlar.

Sümer ve Güngör (1999) yaptıkları çalışmada kayıtsız bağlanma stilinin genel olarak bireylerin babaları ile ilişkili olduğundan ve bireylerin kişilerarası ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğinden söz etmektedir. Kayıtsız bağlanma stilinin babaya olan yakınlık düzeyi ile alakalı olduğu düşünüldüğünde, babaya duyulan yakınlık düzeyi zehirleyici ilişki tarzını yordadığından Sümer ve Güngör (1999)'ün çalışması araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir.

4.6. Kişilerarası İlişki Tarzlarının Yordayıcılarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların kişilerarası ilişki tarzı puanlarını yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla uygulanan regresyon analizi sonucuna göre cinsiyet ve anneye bağlılık toplam puanı değişkenlerinin kişilerarası ilişki tarzını yordadığı bulunmuştur. Buna paralel olarak katılımcıların anne ve babalarına olan güvenli bağlılık düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki korelasyonlarına bakıldığında da katılımcıların anneye olan bağlılık düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasında olumlu yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Ayrıca kadınlarla erkekleri karşılaştırmak amacı ile yapılan *t* testi sonucunda da kadınların kişilerarası ilişkilerinde erkeklere göre daha olumu bir tarza sahip oldukları bulunmuştur.

Araştırmanın bulguları ile paralel olarak, Yavuzer (1998), çocukluk döneminden itibaren anne ve babası ile olumlu ilişkiler geliştiren çocukların yaşamın ileriki dönemlerinde de, bu olumlu ilişkileri sürdüreceklerini ve bireysel sorunlarını daha rahat çözebileceklerini ifade etmektedir.

Berman ve Sperling, (1991)'in liseden üniversiteye geçen birinci sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmalara göre, üniversite öğrencileri genel olarak ebeveynleriyle bağlanma ilişkilerini sürdürmektedir ve ebeveynlerine olan bağlanmaları üniversite yılları boyunca uyum düzeylerini, başkalarıyla kuracağı ilişkileri ve duygusal sorunlarını etkilemektedir.

Ayrıca Kobak ve Sceery'nin (1988) yaptığı araştırmada da güvenli bağlanma stiline sahip olan son ergenlik dönemindeki bireylerin arkadaşlarıyla daha olumlu ilişkiler içinde oldukları bulunmuştur. Bu araştırmalar da anneye olan güvenli bağlılığın kişilerarası ilişkiler üzerinde etkili olduğu sonucu ile tutarlılık göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Genel olarak araştırmadan elde edilen sonuçların beklendik yönde ve daha önce yapılan araştırmalarla tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Ortaya çıkan farklılıklar araştırmalardaki yöntem farklılıklarından ve katılımcı sayısından kaynaklanabilir.

Ayrıca örneklemi oluşturan öğrencilerin 124'ünün (% 48,8) annesi, 79'unun (31,2) ise babası ilkokula kadar okumuş ya da hiç okula gitmemiştir. Hiç şüphesiz anne ve babanın eğitim durumu araştırmanın bir sınırlılığıdır. Yapılacak daha kapsamlı araştırmalar bu farklılıkların nedenini daha net bir şekilde ortaya koyacaktır.

Yapılan literatür taramasında bağlanma ve kişilerarası ilişki tarzları (besleyici ve zehirleyici ilişki tarzları) arasındaki ilişkileri ele alan çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu nedenle araştırma sonucunda elde edilen bulguların literatür ışığında yeterince tartışılamamış olması araştırmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır.

Gelecekte konuyla ilgili daha fazla çalışmanın yapılmasının bağlanma ve kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılması bakımından

literatüre daha büyük katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada kişilerarası ilişki tarzları ele alınmış, ancak kişilerarası ilişki tarzlarının açık, saygılı, ben merkezci ve küçümseyici alt boyutları üzerinde durulmamıştır. Bağlanma kavramı ise kullanılan anne baba bağlılık ölçeği ile bağlanma stilleri olarak değil anneye ve babaya olan güvenli bağlılık düzeyi olarak ele alınmış, ölçeğin güven, yabancılaşma ve iletişim alt boyutları kullanılmamıştır. Araştırmada kullanılan algılanan benzerlik ölçeği ise sadece anne baba bağlılık ölçeğinin geçerlik güvenirliğini ölçmek amaçlı kullanılmıştır.

Araştırmanın bir diğer önemli sınırlılığı da veri toplamada kişisel bilgi formu ve üç ölçeğin beraber kullanılmasıdır. Katılımcıların ölçekleri doldururken sıkıldıkları ve zorlandıkları gözlenmiştir. Sonuçların değerlendirilmesinde ve ileride konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda bu sınırlılıkların göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı üniversitede okuyan kadın ve erkek öğrencilerin anne ve babalarına olan güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaçla 111'i kadın, 144'ü erkek olmak üzere toplam 255 üniversite öğrencisine kişisel bilgi formu, anne-baba bağlanma ölçeği (ABBÖ) ve kişilerarası ilişkiler ölçeği (KİÖ) uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programıyla analiz edilmiştir.

Araştırmada katılımcıların anne ve babalarına güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasındaki korelasyonları, katılımcıların cinsiyetlerine göre anne ve babalarına bağlanma düzeyleri ve kişilerarası ilişki tarzlarının t testi ile analizi, katılımcıların 2(Cinsiyet) x 2(Bağlılık) faktörlü son faktör tekrar ölçümlü varyans analizi ve katılımcıların kişilerarası ilişki tarzları için uygulanmış olan regresyon analizleri incelemiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmektedir:

1- Katılımcıların anne ve babalarına olan güvenli bağlanma düzeyleri ile kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı korelasyonlar gözlenmiştir.

2- Katılımcıların annelerine olan bağlılıkları ile babalarına olan bağlılıkları arasında cinsiyet açısından fark bulunmamıştır.

3- Kişilerarası ilişkilerde kadınlar erkeklere göre daha olumlu/besleyici bir tarza sahipken, erkekler kadınlara göre daha olumsuz/zehirleyici tarzda ilişkiler kurmaktadırlar.

4- Kadın ve erkekler güvenli bağlanma objelerini anne veya baba diye ayırmamışlardır.

5- Katılımcıların annelerine olan güvenli bağlılık düzeyleri besleyici ilişki tarzları üzerinde etkili olmaktadır.

6- Katılımcıların cinsiyetleri, annelerine olan güvenli bağlılık düzeyleri ve babalarına olan yakınlıkları zehirleyici ilişki tarzları üzerinde etkili olmaktadır.

7- Katılımcıların cinsiyetleri ve annelerine olan güvenli bağlılık düzeyleri kişilerarası ilişki tarzları üzerinde etkili olmaktadır.

Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış, araştırmanın sınırlılıkları ve gelecekte yapılacak araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

SUMMARY

The core purpose of this study is to scrutinize the link between male and female university students secure parent attachment scales and their interpersonal relationship types. For this purpose a personal information form, The Inventory of Parent Attachment (IPA) and Interpersonal Relationship Scale (IRS) were applied on 255 university students of which 111 were female and 144 were male. The findings were analyzed by means of the SPSS programme.

Within the study the correlations between the participants´ secure parent attachment scales and their interpersonal relationship types, differentiating between the genders the analysis with the t test of their secure parent attachment scales and interpersonal relationship types, applying 2 (gender) x 2 (attachment) factor the last factor remeasurable varians analysis and the regresion analyses applied on interpersonal relationship types were investigated.

The findings of the study are summed up as follows:

1- Significant correlations between the participants´ secure parent attachment scales and interpersonal relationship types were observed.

2- No gender differences were observed as regards to the participants´ attachment to their mothers as opposed to their fathers.

3- As regrads to interpersonal relationships the female participants reveals a more positive/nutritional approach than the male participants and the male participants as opposed to female participants has a propensity to involve themselves in negative/toxic relationships.

4- The females and males have not differentiated their secure attachment objects as their father or mother.

5- The participants´ secure attachment scales with their mothers have an impact on the type of nutritional relationships.

6- The participants´gender, their secure attachment scales with their mothers and their closeness to their fathers have an impact on the type of toxic relationships.

7- The gender of the participants and their secure attachment scales with their mothers have an impact on interpersonal relationships.

The findings are discussed in the light of literature, the limitations of the study and advices for future studies are suggestively stated.

KAYNAKLAR

Aderinto, A.(2000). Social Correlates and Coping Measures of Street-Children: Comparative Study Of Street and Non-Street Children In South-Western Nigeria. *Child Abuse& Neglect*. 9, 199- 121.

Ainsworth M.D. S. Blehar, M. C, Waters, E., Wall S. (1978). *Patterns Of Attachment: A Psychological Study Of The Strange Stituation*. Hillsdale, Nj: Erlbaum.

Ainsworth, M.D.S. (1989). Attachment Beeyond Infancy, *American Psychologist*. 44: 709-716.

Ainsworth M.D.S (2000). *Attachment: Retrospect and prospect*. Press: Parker CM.

Akkapulu, E. (2005). *Ergenin Sosyal Yetkinlik Beklentisini Yordayan Bazı Değişkenler.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.

Aladağ, M. (1998). *The Effect of Human Relations Training Program on Developing Interpersonal Styles of University Students*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Albayrak Kaymak, D. (1994). Kişilerarası davranış biçimlerine dualist bir bakış içselleştirme ve dışsallaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(32), 35-46.

Albayrak, H.(1997). Annelerin Kaygı Düzeyleri İle Çocukların Bağımlılık Eğilimleri Arasındaki İlişkin İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9 (4), 12-19.

Allen, I. P. , Land, D. (1999). Attachrnent in Adolescence. *Handbook Of Attachment: Theory, Research And Clinical Applications*. (Eds.), Cassidy A. P., Shaver. N. Y, Guilford.

Antonucci, T.C. (1994). *Attachment in Adulthood and Aging, Attachment in Adults: Clinical and Developmental Perspectives*. (Eds.) Berman, W.H., Sperling M.B., New York: The Guilford Pres.

Arbona C, Power TG.(2003). Parental attachment and self- esteem and antisocial behaviors among african american, european american and mexican american adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 50(1), 40- 51.

Archer J., Lloyd B.(1985). *Sex and gender*. Cambridge University Press, New York.

Armsden, G. C., Greenberg, M. T. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence, *Journal of Youth and Adolescence*, 16, 427-454.

Aspelmeier J., Kerns KA.(2003) Love and school: Attachment/ Explorationdynamics in college. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20(1), 5-30.

Atkinson, R., L., Atkinson, R. C., Smith, E., Bem, D., J., Nolen-Hoeksema, S. (1996). *Psikolojiye Giriş* (Çev: Alogan, Y.). Ankara:Arkadaş.

Aydın, A. (1996) *Empatik Becerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi.

Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among

Young Adults: A Test Of A Four-Category Model. *Journal Of Personality And Social Psychology*. 61, 226-244.

Beatson J., Taryan S.(2003). Predisposition to depression: The role of attachment. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 37 , 219-232.

Benjamin, L. S. (1979). Use of structural analysis of social behavior (SASB) and Markov chains to study dyadic interactions. *Journal of Abnormal Psychology*,88, 303–319.

Berman, W.H., Sperling M.B. (1991). Attachment and Distress in The Transition to College*, Journal of Youth and Adolescence*. 20, 427-440.

Bowlby J.(1969) *Attachment and loss: Vol.1. Attachment*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol.1. Seperation: Anxiety and Anger*. New York: Basic Boks.

Bowlby, J. (1980). *Attachment And Loss: Vol.3. Loss*. New York: Random House.

Bowlby, J. (1982). *Attachment And Loss: Vol.1. Attachment* (2). New York:

Basic Books.

Brennan KA., Shaver PR.,(1998). Attachment styles and personality disorders: Their connections to each other and to parental divorce, parental death and perceptions of parental caregiving. *Journal of Personality*, 66(5),836- 878.

Bretherton, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and Prospect. (Eds.), I. Bretherton ve E. Waters. *Growing points of attachment theory and research, Monographs of the Society for Research in Child Development*. 50.

Brooke, C. F. (2006). *Self and Relationships : Connecting Interpersonal and Interpersonal Processes.* (Eds.), Vohs, Kathleen D. (133-145). (Online). Guilford Publications: New York. (erişim tarihi 15 Kasım 2009) (http://site.ebrary.com/lib/anadolu)

Caldwell M. R., Wiebe R.P, Cleveland H. (2006). *The Influence of Future Certainty and Contextual Factors on Delinquent Behavior and School.*

Cassidy, J. (1994). Emotion Regulation: Influences Of Attachment Relationships. (Ed.) N.A. Fox, *The Development Of Emotion Regulation: Biological And Behavioral Considerations, Monographs Of The Society For Research in Child Development*, 59.

Cassidy J. (1999). The nature of the child's ties. (Eds.), Cassidy J, Shaver PR, *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*. Guilford Press, New York, 3- 20.

Carlson, R. (1971). Sex differences in ego functioning: Exploratory studies of agency and communion. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 37, 267-277.

Colin, V. L. (1996). *Human Attachment*. New York: Mcgraw-Hill.

Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult Attachment, Working Models, and Relationship Quality in Dating Couples. *Journal of Personality and Social Psychology,* 58 (4): 644-663.

Collins NL., Feeney BC. (2004). Working models of attachment shape perceptions of social support: Evidence from experimental and observational studies. *Journal of Personality And Social Psychology,* 87(3): 363-383.

Cüceloğlu, D.(1997). *İnsan ve Davranış.* (7). İstanbul: Remzi.

Davies, LC. (2004). *The association between attachment style and uni- and bi-directional pursuer- distancer patterns in couples: A clinical sample of couples in counseling.* Master of Science, Virginia.

Demirkan, S. (2006). *Özel Sektördeki Yöneticilerin ve Çalışanların Bağlanma Stilleri, Kontrol Odağı,İş Doyumu ve Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.

Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde Bağlanma Stilleri İle Çocukluk İstismarları ve Suçluluk-Utanç Arasındaki İlişki, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 17 (3), 5-9.

Dökmen,Ü., (1988). Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama İle Geliştirilmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 11 (1-2), 155-190.

Dökmen, Z.Y. (1997). Anne ve babaya benzerlik algısı: Anne, baba ve kişi özelliklerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*,12(40), 19-37.

Dökmen, Z.Y. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. (2). İstanbul: Remzi.

Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi Anlamak*. Ankara: Erk.

Erözkan, A. (2009) Lise Öğrencilerinde Kişilerarası İlişki Tarzlarının Yordayıcıları, *Selçuk Ünversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21 (4), 18-25.

Erikson, E. (1982). *The life cycle completed*. New York: Norton.

Erwin, P. (1993). *Friendship and Peer Relations in Children* . J. Wiley: Sons Ltd.

Ewen, R.B.(1998). *An Introduction to Theories of Personality*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers:London.

Feeney, J.A., Noller, P. (1990). Attachment Style As a redictor Of Adult Romantic Relationships. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 58, 281-291.

Feeney JA, Noller P, Hanrahan M.(1994). Assessing adult attachment: evelopments in the conceptualization of security and insecurity. (Ed.) Sperling B & Berman WB *Attachment in adults: Theory, assessment and reatment*. Guildford Publications, New York, 128-152.

Feeney, J. A. (1998). Adult Attachment And Relationship-Centered Anxiety Responses To Physical And Emotional Distancing. (Eds.) Jeffry A. Sımpson W. Steven Rholes. . *Attachment Theory And Close Relationships*. The Guilford Pres, New York- London.

Fraley, R., Davis, K. E. (1997). Attachment Formation And Transfer in Young Adults Close Friendships And Romantic Relationships. *Personal*

Relationships. 4,131-144.

Fraley R., Shaver PR.(2000). Adult romantic attachment: theoretical developments, emerging controversies, and unanswered questions. *Review of General Psychology*, 4(2), 132-154.

Freedman, J. L., Sears, D.O., ve Carlsmith, J.M. (2003). *Sosyal psikoloji*. (4). (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge.

Gander, J. M., Gardiner, W. H.(1995). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (B. Onur, Çev.). Ankara: İmge.

Geçtan, E. (2000). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. (15). İstanbul: Remzi.

Genuis, M.L. , Oddone, E.(1996). *Children's attachment security to mother, father and the parental unit.* Child Development: Readings for Teachers. II. Detselig Enterprises Ltd. Calgary, Alberta.

Giffin, K. & Patton, B. R. (1997). *Basic Readings in Interpersonal Communication*. New York: Harper-Row.

Gooden WE, Leung C, Hindman D. (2000). Adult attachment and psychotherapy. *Journal of Psychology and Christianity*, 19(3): 275-282.

Gördeleş B., N., (2008). *Suça Yatkın Ergenlerde İlişkiler Geliştirme Programının Etkinliğinin İncelenmesi*.Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi.

Greenwald, J. (1973). *Tlıe Person You Were Meant to Be Antidotes To Toxic Living*, New York, Dell Publishing.

Greenwald, J. (1999). *Bağımlılık mı? Bağlılık mı? Zehirleyici İlişkilerden Besleyici İlişkilere*. (1). (Z. Yıldırımoğlu, Çev.). İstanbul:Kuraldışı.

Güney, S. (2000). *Davranış bilimleri*. İstanbul:Nobel.

Güngör. D. (2000). *Bağlanma Stillerinin Ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Anababalık Stillerinin Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

Hail, C. S., Lindzey, G. (1985). *Introduction to Theories of Personality*. John Wiley and Sons.

Hamarta, E. (2002). *Bağlanma Teorisi ve Yetişkin İlişkilerinde Bağlanma, Eğitime Yeni Bakışlar-I*, (Ed.) A.M. Sünbül. Ankara: Mikro.

Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*,52, 511–524.

Hazan, C., Shaver, P.R., Bradshaw, D. (1988). *Love as attachment: The integration of three behavioral systems*. In R.J. Sternberg, M.L. Barnes (Eds.) The Psychology of Love. New Haven: Yale University Pres.

Hazan, C., Shaver, P. R(1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1-22.

Heider F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.

Hetherington, E. M. , Parke, D. Re(1978). *Child Psychology a Contemporary Viewpoint*. Mc. Graw HB: New York.

Hirschfeld, R.M., Klerman, G.L., Gough, H.G., Barrett, J., Korchin, S. J., veChodoff, P. (1977). A measure of interpersonal dependency. *Journal of Personality Assessment* , 41(6), 610-618.

Holmes, J. (1993) *John Bowlby And Attachment Theory.* Routledge, London.

Hortaçsu, N.(1991). *İnsan İlişkileri*. Ankara: İmge.

Hortaçsu, N. ve Oral, A. (1991). Factors Affecting Relationships of Turkish Adolescents With Parents and Same-Sex Friends, *Journal of Social Psychology*, 131(3), 413-427.

Hortaçsu, N., Cesur, S., Oral, A. (1993). Relationships Between Depression and Attachment Styles in Parent and Institution - Reared Turkish Children, *The Journal of Genetic Psychology*. 154, 329-337.

Howes, C. ve Ritchie, S. (2002). *A Matter of Trust: Connecting Teachers and Learners in the Early Childhood Classrooms*. New York: Teachers College Press.

Ingraham, L. J. & Wright, T.L. (1987). A social relations model test of Sullivan's anxiety hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1212-1218.

Kiesler, D. J. (1983). The 1982 Interpersonal circle: A taxonomy for complementarity in human transactions. *Psychological Review*, 90, 185–214.

Kiesler, D. J. (1996). *Contemporary Interpersonal Theory and Research: Personality, Psychopathology, and Psychotherapy*. Wiley: New York.

Kobak, R, Sceery, A. (1988). Attachment in Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, and Represantations of Self and Others, *Child Development*. 59, 135-146.

Kobak, R, Duemmler, S. (1994). Attachment and Conversation: Toward a

Discourse Analysis of Adolescent and Adult Security, Advances in Personal Relationships. *Attachment Processes in Adulthood*. (Ed.) Bartholomew, K, Perlman, D. London and Bristol, Pennsylvania: Jessica Kingsley Publishers, (5), 121-150.

Konyalıoğlu, A. P. (2002). *Üniversite Öğrencilerinin Duygusal İlişki Bağlanma Tarzları ile Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.

Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik Psikolojisi* (4). İstanbul: Remzi.

Kuzgun,Y. (2005). *PDR'de Kullanılan Ölçekler*, (1). Ankara: Nobel.

Künüçen, H., Demiray, U. (Ed.). (2006). *Etkili İletişim*. Ankara: Pegema.

LaFollette, H. (1997). *Kişisel ilişkiler: Sevgi, kimlik ve ahlak*. (Çev: F. Lekesizalın). İstanbul: Ayrıntı.

Leary, T. (1957*). Interpersonal diagnosis of personality*. New York: The Ronald Press Company.

Lopez FG., Melendez MC., Sauer EM., Berger E., Wyssmann J.(1998). Internal working models, self-reported problems and help- seeking attitudes among college students. *Journal of Counseling*, 45, 79-83.

Löker, Ö. (1999). *Differential Effects of Parent and Peer Attachment on Social and Emotional Loneliness Among Adolescents*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Main M., Weston DR. (1982). Avoidance of the attachmnet figure in infancy: Descrıptıons and interpretations. Parker CM, Hinde JS, (Eds.) *The place of attachment in human behavior.* London and New York: Tavistock Publications Ltd, 31-59.

Main, M., Solomon, J. (1986). Discovery of an Insecure-Disorganised Disoriented Attachment Pattern: Procedures, Findings and Implications for the Classification of Behavior. In T. B. Brazelton, & M. Yogman (Eds.), *Affective Development in Infancy*. Norwood, N.J: Ablex, 95-124.

Main M., Mary D., Ainsworth S.(1999). Tribute and Portrait. *Psychoanalytic Inquiry*, 19: 682-776.

Markiewicz, D., Doyle, A.,B. ve Brendgen, M. (2001). The Quality of Adolescents' Friendships: Associations with Mothers' Interpersonal Relationships, Attachments to Parents and Prosocial Behaviors. *Journal of Adolescence*, 24 (4), 9-22.

Martin, P. ve Thomas, G. (2000). Interpersonal relationships as a metaphor for

human-nature relationships. *Australian Journal of Outdoor Education*, 5 (1), 39-45.

Matas L, Arend R, Sroufe L. (1978). Continuity of adaptation in the second year: the relationship between quality of attachment and later competence. *Child Development.* 49: 547-556.

Mikulincer M., Nachson O. (1991). Attachment styles and pattern of selfdisclosure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61: 321-331.

Mikulincer, M., Florian, V., Cowan, P., ve Cowan, C. (2002). Attachment Security in Couple Relationships: A Systemic Model and its Implications for Family *Dynamics. Family Process,* 41: 405–434.

Mikulincer, M. (2007). *Attachment in Adulthood : Structure, Dynamics, and Change. (Online) Guilford Publications*: New York. (erişim tarihi 10 Aralık 2009) (http://site.ebrary.com/lib/anadolu).

Mitchell, S.A. (2000*). Relationality: From Attachment to Intersubjectivity*, The Analytic Press.

Morris CG. (2002). *Understanding psychology.* (Çev.) Ayvaşık H.B., Sayıl M, (1), Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Morris-Rothschild, B. K. (2003). *Teachers' Use of Conflict Management Styles: The role of Attachment and Efficacy. Dissertation Thesis*. (Online) (erişim tarihi 10 Aralık 2009) (http://umi.prequest.com).

Oral, N. (2006). *Yeme Tutum Bozukluğu ile Kişilerarası Şemalar, Bağlanma Stilleri, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Öfke Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

Orcan, M. (2004). *Anaokuluna Devam Eden 6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Gelişimlerinin Algılanan Anne- Baba Tutumları ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.

Overbeek G, Vollebergh W. (2003).Parental attachment and romantic relationships: Associations with emotional disturbance during late adolescence. *Journal of Counseling Psychology*, 50(1): 28- 39.

Parker AR., Scannell ED.(1998). Attachment and marital adjustment. *6th Australia Institute of Family Studies Conference*, Melbourne.

Piaget, J. (1954). *The Construction of Reality in The Child*, New york: Basic Boks.

Pietromonaco PR, Barrett LF.(2000). The internal working models concept:

what do we really know about the self in relation to others? *Review of General Psychology*, *4(2)*: 155-175.

Plutchik, R. (1997). The circumplex as a general model of the structure of emotions and personality. Plutchik, R. ve Conte, R. H. (Eds.), *Circumplex models of personality and emotions* . USA: American Psychological Association Press.

Pound A.(1982). *Attachment and maternal depression*. Tavistock Publications Ltd, London and New York, 118-131.

Rothbard, J.C., Shaver, P.R. (1994). *Continuity of Attachment Across The Life Spain, Attachment in Adults: Clinical and developmental perspectives*, (Eds.) Berman, W.H., Sperling, M.B., New York: The Guilford Press, 31-72.

Safran, J. D. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in interpersonal theory: I. Theory. *Clinical Psychology Review*. 10: 87–105.

Savaşır, İ., ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler.* (9). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Shemmings, D. (2004). Researching Relationships From an Attachment Perspective: The Use of Behavioural, Interview, Self-Report and Projective Measures. *Journal of Social Work Practice* .18 (3), 299-314.

Shields LA., Mohay (2001). H. John Bowbly and James Robertson: Theorists, scientists and crusaders for improvements in the care of children in hospital. *Journal of Advence Nursing,* 35(1): 50- 58.

Simpson, J.A. ve Rholes, S. W. (1994). Stres and Secure Base Relationships in Adulthood. *Advances in Personal Relationships*, 5, 181-204.

Simpson, J.A., Rholes, S.W. ve Phillips, D. (1996). Conflict in Close Relationships: An Attachment Perspective. *Journal of Personality and Social Psychology,* 71, 899-914.

Simpson JA,, Rholes WS. (1998). Attachment in adulthood. (Ed.) Simpson JA, Rholes WS. *Attachment Theory and Close Relationships*, Guilford Press, New York, 3- 21.

Solmuş T.(2002). Romantik bağlanma: Bebeklik dönemi bağlanma süreci, yetişkin bağlanma stilleri ve romantik ilişkiler. *Türk Psikoloji Bülteni, 24-25*: 105-113.

Somer, O. (1998). Beş faktör kişilik modeli. *Türk Psikoloji Yazıları,* 1(2), 35-

62.

Stanojevic TS. (2004). Adult attachment and prediction of close relationships. *Philosophy, Sociology and Psychology*, 3(1): 67-81.

Steele H., Steele M. (1994). Intergenerational Patterns of Attachment, Advances in Personal Relationships. *Attachment Processes in Adulthood*. (Eds.) Bartholomew, K., Perlman, D., London and Bristol, Pennsylvania: Jessica Kingsley Publishers. (5), 93-120.

Sullivan, H.S. (1953). *The Interpersonal Theory of Psychiatry*, New York: Norton.

Sümer N, Güngör D. (1999a). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.

Sümer N, Güngör D. (1999b). Yetişkin bağlanma stili ölçeklerinin Türk örneklemi üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71- 106.

Şahin, N., Durak, A., Yasak-Gültekin, Y. (1994). Interpersonal style, loneliness and depression. *23rd International Congress of Applied Psychology*, July 17-22, Madrid, Spain.

Şahin, N., Durak, A., Yasak-Gültekin, Y. (1994). Kişilerarası İlişkiler Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışması, *8. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İzmir.

Şahin, N., Durak, A., Yasak-Gültekin, Y. (1996). *Kişilerarası İlişkiler Ölçeği: Psikometrik Özellikleri.* Yayınlanmamış Çalışma.

Thompson R. A. (1999) *Early attachment and later development*. Editor: J. Cassidy & P. R. Shaver, Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications, Guilford Pres, New York, 265- 286.

Trowell J. (1982). *Effect of obstetric management on the mother-child relationship*. (Ed.), Parker CM, Hinde JS, The place of attachment in human behavior, Tavistock Publications Ltd, London and New York, 79-94.

Uzamaz, F. (2000). *Sosyal Beceri Eğitiminin Ergenlerin Kişilerarası İlişki Düzeylerine İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.

Waters E., Hamilton CE., Weinfeld NS.(2000). The stability of attachment security from infant to adolescence and early adulthood: General introduction. *Child Development*, 71: 678-683.

Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, I., Albersheim, L. (2000).

Attachment Security In Infancy And Early Adulthood: A Twenty- Year Longitudinal Study. *Child Development*. 71: 684-689.

Weiss RS.(1991). The attachment bond in childhood and adulthood. (Ed.), Parkes CM, Hinde JS; Morris P. *Attachment across the lifecycle*. Tavistock/ Routledge, London, 66-76.

Weiss, R.S. (1993). *The Attachment Bonds in Childhood and Adulthood, Attachment Across The Life Cycle*. (Ed.) Parkes, C. M., Hinde, S., Marris, P., Routledge Pub., 66-76.

Wilson RJW., Davenport BR. (2003). Distinguishing between conceptualizations of attachment: Clinical implications in marriage and family therapy. *Contemporary Family Therapy.* 25(2): 179-193.

Yanbastı, G. (1990). *Kişilik Kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.

Yavuzer, H. (1998). *Çocuk Psikolojisi*, (16). İstanbul: Remzi.

Yıldırım İ., Ergene T. (1994). İlk Öğretim Müfettiş Adaylarının Empatik Eğilim Düzeylerine Göre İş Doyumları. *Çukurova Üniversitesi 1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Dergisi,* 2, 673.

Zhang F, Hazan C. (2002). Working models of attachment and person

perception processes. *Personal Relationships,* 9, 225-235.

Zucker, H. (1989). Premises of interpersonal theory. *Psychoanalytic Psychology,* 6(4), 401-419.

Ek-1

Bu çalışmanın amacı, hazırlamakta olduğum yüksek lisans tezi doğrultusunda bireylerin anne-babaları ile olan ilişkilerine dair bilgi toplamaktır. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar ve kişisel bilgiler sadece araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır (Adınız-soyadınız sorulmamaktadır). Formdaki tüm soruları eksiksiz olarak cevaplamanız çok önemlidir. Bu çalışmaya olan katkınız ve verdiğiniz cevaplardaki samimiyetinizden dolayı teşekkür ederim.

Aşağıdaki her bir soruyu dikkatlice okuyarak kendiniz için uygun olan parantezin içerisine (X) işareti koyunuz ve noktalı yerlere uygun olan cevapları yazınız.

1- Cinsiyetiniz: ( )-Kadın ( )-Erkek

2- Yaşınız: ……..

3- Yaşamınızın büyük bir çoğunluğunun geçtiği yer neresidir?

( )- Büyük şehir ( )- Şehir ( )- Kasaba ( )- Köy

4- Annenizin eğitim durumu nedir?

( )-Hiç okula gitmemiş ( )-İlkokul mezunu ( )-Ortaokul mezunu ( )- Lise mezunu

( )- Yüksekokul mezunu ( )-Üniversite mezunu ( )- Yüksek lisans ve üstü

5- Annenizin mesleği (yazınız): ……..

6- Babanızın eğitim durumu nedir?

( )-Hiç okula gitmemiş ( )-İlkokul mezunu ( )-Ortaokul mezunu ( )- Lise mezunu

( )- Yüksekokul mezunu ( )-Üniversite mezunu ( )- Yüksek lisans ve üstü

7- Babanızın mesleği (yazınız): ……..

8- Ekonomik durumunuz hakkında aşağıdakilerden hangisi sizin için uygundur?

( )- Geçinemiyorum ( )- Zor geçiniyorum ( )- İdare ediyorum

( )- Geçinebiliyorum ( )- Çok rahat geçiniyorum

9- Annem: ( )- Yaşıyor ( )-Öldü ( )-Yaşıyor, ama …… yıldır ilişkimiz yok

10- Babam: ( )- Yaşıyor ( )-Öldü ( )-Yaşıyor, ama …… yıldır ilişkimiz yok

11- Anneniz ve babanız için uygun olanı işaretleyiniz.

( )-Evliler, birlikte oturuyorlar ( )-Evliler, ayrı yaşıyorlar ( )- Boşandılar

12- Sizin dışınızda kaç kardeşiniz var? (Yaşları ve cinsiyetleri ile birlikte yazınız)

……

13- Bebekliğinizde/çocukluğunuzda bakımınızı büyük ölçüde kim üstlenmişti?

( )-Annem ( )-Babam ( )-Kardeş(ler)im ( )-Bakıcım

( )-Kreş ( )-Anneannem/Babaannem ( )-Diğer (yazınız)……

14- Yaşamınızda sorunlarla karşılaştığınızda kimden yardım alırsınız?

( )-Annemden ( )-Babamdan ( )-Kardeş(ler)imden

( )-Arkadaşlarımdan ( )- Akrabalarımdan ( )-Diğer (yazınız)…..

Aşağıdaki 4 soruyu 7 puan üzerinden değerlendiriniz ve size uygun olduğunu düşündüğünüz rakamı yuvarlak içine alınız.

15- Kendinizi annenize ne kadar yakın hissedersiniz/hissederdiniz?

1 2 3 **4** 5 6 **7**

Hiç yakın hissetmem Orta düzeyde yakın hissederim Çok yakın hissederim

16- Kendinizi babanıza ne kadar yakın hissedersiniz/hissederdiniz?

1 2 3 **4** 5 6 **7**

Hiç yakın hissetmem Orta düzeyde yakın hissederi Çok yakın hissederim

17- Eğer kardeş(ler)iniz varsa kendinizi ona/onlarla ne kadar yakın hissedersiniz/hissederdiniz?

(Birden çok kardeşiniz varsa büyük olandan küçük olana doğru her biri için ayrıca yazınız, kardeşiniz yoksa bu soruyu boş bırakınız).

1. Kardeş için:

1 2 3 **4** 5 6 **7**

Hiç yakın hissetmem Orta düzeyde yakın hissederim Çok yakın hissederim

2. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Hiç yakın hissetmem			**Orta düzeyde yakın hissederim**			**Çok yakın hissederim**

3. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Hiç yakın hissetmem			**Orta düzeyde yakın hissederim**			**Çok yakın hissederim**

4. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Hiç yakın hissetmem			**Orta düzeyde yakın hissederim**			**Çok yakın hissederim**

5. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Hiç yakın hissetmem			**Orta düzeyde yakın hissederim**			**Çok yakın hissederim**

Eğer beşten fazla kardeşiniz varsa diğer kardeşlerinize kendinizi ne kadar yakın hissettiğinizi lütfen aşağıdaki boşluğa yukarıdaki gibi ekleyiniz.

18- Eğer kardeş(ler)iniz varsa onunla/onlarla ilişkinizi nasıl değerlendirirsiniz? (Birden çok kardeşiniz varsa büyük olandan küçük olana doğru her biri için ayrıca yazınız, kardeşiniz yoksa bu soruyu boş bırakınız).

1. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Çok olumlu			**Orta**			**Çok olumsuz**

2. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Çok olumlu			**Orta**			**Çok olumsuz**

3. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Çok olumlu			**Orta**			**Çok olumsuz**

4. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Çok olumlu			**Orta**		**Çok olumsuz**	

5. Kardeş için:

1	2	3	**4**	5	6	**7**
Çok olumlu			**Orta**		**Çok olumsuz**	

Eğer beşten fazla kardeşiniz varsa diğer kardeşlerinizle olan ilişkinizi nasıl değerlendirdiğinizi lütfen aşağıdaki boşluğa yukarıdaki gibi ekleyiniz.

Ek-2

Anne ya da babanız hayatta değilse ya da onlardan biri ya da ikisi ile uzun yıllardır ilişkiniz yoksa bu bölümde onunla/onlarla ilgili soruları CEVAPLAMAYINIZ.

Aşağıda anne ve babanızla ilgili cümleler verilmiştir. Sizden istenen, her bir cümlenin sizin için ne derece doğru olduğunu belirtmenizdir. Lütfen soruları eksiksiz olarak cevaplayınız.

Her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, ifadelerin yanındaki kutulardan size en uygun olan birisinin içine (X) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.	HER ZAMAN	SIK SIK	BAZEN	NADİREN	HİÇBİR ZAMAN
1- Bir problemim olduğunda sadece kendime güvenmek zorundayım.					
2- Duygularımı göstermemin bir işe yaramadığını düşünüyorum.					
3- Evde genellikle kolayca huzurum kaçar.					
4- Evde yeteri kadar ilgi görmüyorum.					
5- Bugünlerde kime güvenebileceğimi bilmiyorum.					
6- Kimsenin beni anlamadığını düşünüyorum.					
ANNE FORMU:					
7- Annem duygu ve düşüncelerime saygı gösterir.					
8- Annemin annelik görevinde başarılı olduğunu düşünüyorum.					
9- Keşke annem farklı olsaydı diye düşünüyorum.					
10- Annem beni olduğum gibi kabul eder.					
11- Beni kaygılandıran durumlarda annemin görüşlerini almak hoşuma gider.					
12- Annem beni rahatsız eden bir şey olduğunda fark eder.					
13- Problemimi annemle konuşmak bana utanç veriyor ya da aptalca geliyor.					
14- Annem benden çok şey bekliyor.					

15- Annemin sandığından (bildiğinden) çok daha huzursuzum.					
16- Bir konu hakkında tartıştığımızda annem benim görüşlerimi dikkate alır.					
17- Annem benim kararlarıma güvenir.					
18- Annemin kendi problemleri var, kendi problemlerimle onu rahatsız etmek istemem.					
19- Annem kendimi daha iyi anlamamda bana yardımcı olur.					
20- Problemlerimi ve sıkıntılarımı annemle konuşabilirim.					
21- Anneme öfke duyuyorum.					
22- Annem problemlerim hakkında konuşmam için beni cesaretlendirir.					
23- Annem beni anlar.					
24- Bir şey hakkında kızgın olduğum zaman annem anlayışlı olmaya çalışır.					
25- Anneme güveniyorum.					
26- Annem bugünlerde neler çektiğimi bilmiyor.					
27- İçimi dökmek istediğimde anneme güvenirim.					
28- Bir şeylerden rahatsız olduğumu fark ederse, annem benimle konuşmak ister.					
BABA FORMU:	**HER ZAMAN**	**SIK SIK**	**BAZEN**	**NADİREN**	**HİÇBİR ZAMAN**
29- Babam duygu ve düşüncelerime saygı gösterir.					
30- Babamın babalık görevinde başarılı olduğunu düşünüyorum.					
31- Keşke babam farklı olsaydı diye düşünüyorum.					
32- Babam beni olduğum gibi kabul eder.					
33- Beni kaygılandıran durumlarda babamın görüşlerini almak hoşuma gider.					
34- Babam beni rahatsız eden bir şey olduğunda fark eder.					
35- Problemimi babamla konuşmak bana utanç veriyor ya da aptalca geliyor.					
36- Babam benden çok şey bekliyor.					
37- Babamın sandığından (bildiğinden) çok daha huzursuzum.					
38- Bir konu hakkında tartıştığımızda babam benim görüşlerimi dikkate alır.					
39- Babam benim kararlarıma güvenir.					
40- Babamın kendi problemleri var, kendi problemlerimle onu rahatsız etmek istemem.					
41- Babam kendimi daha iyi anlamamda bana yardımcı olur.					
42- Problemlerimi ve sıkıntılarımı babamla konuşabilirim.					
43- Babama öfke duyuyorum.					
44- Babam problemlerim hakkında konuşmam için beni cesaretlendirir.					
45- Babam beni anlar.					

46- Bir şey hakkında kızgın olduğum zaman babam anlayışlı olmaya çalışır.					
47- Babama güveniyorum.					
48- Babam bugünlerde neler çektiğimi bilmiyor.					
49- İçimi dökmek istediğimde babama güvenirim.					
50- Bir şeylerden rahatsız olduğumu fark ederse, babam benimle konuşmak ister.					

Ek-3

Aşağıdaki soruları arkadaşlarınızla birlikte olduğunuz sırada genel olarak nasıl davrandığınızı düşünerek işaretleyiniz. Maddelerin doğru ya da yanlış şeklinde bir yanıtı söz konusu değildir. Lütfen tüm davranışları değerlendirmeye, boş bırakmamaya özen gösteriniz.

Her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, ifadelerin yanındaki kutulardan size en uygun olan birisinin içine (X) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.	HİÇ	BAZEN	SIK SIK	SÜREKLİ
1- Kendi isteklerimi ve ihtiyaçlarımı karşımdakine açıkça belli ederim.				
2- Fikirlerimde ve söylediklerimde ısrarlı olur, karşımdakilerin görüşlerini pek dikkate almam.				
3- Sözlerimle olmasa da diğer yollarla karşımdakilere saygı duyduğuma ve onları kabullendiğime ilişkin mesajlar veririm.				
4- "Neden" ve "niçin" sözcükleriyle başlayan soruları sıkça kullanırım.				
5- Neşeli ve yapıcı şakalar yaparım.				
6- İnsanlara sözle sataşmayı severim.				
7- Karşımdakilerin görüşlerine ve tutumlarına değer verdiğimi açıkça belli ederim.				
8- Kendimi diğerlerinden daha farklı ve üstün görür ve bunu belli etmekten çekinmem.				
9-Otomatik tepkilerimi erteleyebilir, kendimi pek kolayca kaybetmem.				
10- Karşımdakilerde suçluluk duygusu uyandırmayı severim.				
11- Diğer insanların da kendi görüşlerini ve bilgilerini aktarabilmeleri için onlara şans tanırım.				
12- Yaptığım şakalar yersiz olur.				
13- Düşüncelerim diğer kişilerinki ile uyuştuğunda, bunu açıkça belli ederim.				
14- Kendimi kolayca kaybedip öfkelenirim.				
15- Diğer kişilerin sırlarını hiçbir açık vermeden tutarım.				
16- Başkalarını aşağılayıcı ve küçük düşürücü sözleri kolayca söyleyebilirim.				
17- İlişkilerimde bir sorun olduğunda, bu sorunla ilgili olarak diğer kişiyle/kişilerle açıkça ve yapıcı bir biçimde yüzleşirim.				
18- Karşımdakilerden bir istekte bulunduğumda, bunu sert bir biçimde ifade ederim.				
19- Konuşmalarım yapıcı ve olumludur.				
20- İnsanlarla ilişkilerimde "üzüm yemek yerine, bağcı dövmek" için uğraşırım (Güç savaşına girerim).				
21- Karşımdakilere içten bir ilgi duyar ve bunu açıkça belirtirim.				
22- Karşımdakileri istemediğim halde pohpohlarım.				
23- Karşımdaki insana karşı duyduğum olumlu duyguları, onunla açıkça paylaşabilirim.				
24- Diğerleriyle alay etmeyi severim.				
25- Düşüncelerimi paylaşma konusunda dürüstümdür.				
26- Diğerlerinin fikirlerini onlar adına ve onlar için özetlerim.				
27- Duygularımı paylaşma konusunda dürüstümdür.				
28- Kendi görüşlerimde ısrarlıyımdır ve bir uzlaşma yoluna gitmem.				
29- Ortada tartışılan bir konu varsa, orada olan herkes görüşlerini belirtinceye kadar tartışılan konunun kapanmasına izin vermem.				
30- Yalnızca kendimden söz etmekten ve böbürlenmekten hoşlanırım.				
31- Karşımdaki kişilere sorduğum sorular, onlara kimin haklı ya da üstün olduğunu göstermek için değil, gerçekten söylediklerini daha iyi anlayabilmem içindir.				

Ek-4

Aşağıdaki ifadeleri ANNENİZİ düşünerek değerlendiriniz. Her ifadenin size ne kadar uygun olduğunu, (1) çok yanlış .... (5) çok doğru anlamına gelmek üzere 1,2,3,4,5 rakamlarından birinin üzerine X koyarak belirtiniz.

	Çok yanlış				Çok doğru
1. Onun gibi olmak istemem.	1	2	3	4	5
2. Genel olarak birbirimize çok benziyoruz.	1	2	3	4	5
3. Onu kendime model olarak aldım.	1	2	3	4	5
4. Aynı siyasi görüşleri paylaşıyoruz.	1	2	3	4	5
5. Hiçbir yanımın onun gibi olmasını istemem	1	2	3	4	5
6. Olaylar karşısındaki duygusal tepkilerimiz (heyecanlarımız) aynı.	1	2	3	4	5
7. Onun inandıkları bana ters geliyor.	1	2	3	4	5
8. Bazı yanlarımın ona benzemesi bana gurur veriyor.	1	2	3	4	5
9. Onun arkadaşlarından hoşlanmıyorum.	1	2	3	4	5
10. Aynı şeylerden hoşlanıyoruz.	1	2	3	4	5
11. Olayları farklı bakış açıları ile değerlendiriyoruz.	1	2	3	4	5
12. Hiçbir bakımdan birbirimize benzemiyoruz.	1	2	3	4	5
13. Onun sevdiği müziği ben hiç dinlemem.	1	2	3	4	5
14. Farklı yanlarımız benzerliklerimizden fazladır.	1	2	3	4	5
15. Onun komik buldukları beni hiç güldürmez.	1	2	3	4	5
16. Neden ona benzeyeyim ki; o çok farklı.	1	2	3	4	5
17. Benzediğimizi söyleseler çok kızarım.	1	2	3	4	5
18. Onun bulunmaktan hoşlandığı ortamlardan ben de zevk alıyorum.	1	2	3	4	5
19. Onun insanlara yaklaşım tarzını ben de benimsiyorum.	1	2	3	4	5
20. Onun giydikleri ile benimkiler aynı beğeniyi yansıtıyor.	1	2	3	4	5
21. Yapmaktan hoşlandığımız etkinlikler hiç uyuşmuyor.	1	2	3	4	5
22. Dostlarımızı aynı çevrenin insanlarından seçiyoruz.	1	2	3	4	5
23. Ona her bakımdan benzemek isterim.	1	2	3	4	5
24. Farklı giyim tarzlarından hoşlanıyoruz.	1	2	3	4	5
25. Hiçbir fiziksel özelliğimin ona benzemediğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
26. Sorunlarımız birbirine benziyor.	1	2	3	4	5
27. Aynı düşünce yapısına sahibiz.	1	2	3	4	5
28. Damak zevkimizin aynı olduğu söylenebilir.	1	2	3	4	5
29. Dünyaya farklı gözlerle bakıyoruz.	1	2	3	4	5
30. Herkese benzemeye razıyım, ona benzemeyeyim de.	1	2	3	4	5

Aşağıdaki ifadeleri BABANIZI düşünerek değerlendiriniz. Her ifadenin size ne kadar uygun olduğunu, (1) çok yanlış .... (5) çok doğru anlamına gelmek üzere 1,2,3,4,5 rakamlarından birinin üzerine X koyarak belirtiniz.

	Çok yanlış				Çok doğru
1. Onun gibi olmak istemem.	1	2	3	4	5
2. Genel olarak birbirimize çok benziyoruz.	1	2	3	4	5
3. Onu kendime model olarak aldım.	1	2	3	4	5
4. Aynı siyasi görüşleri paylaşıyoruz.	1	2	3	4	5
5. Hiçbir yanımın onun gibi olmasını istemem	1	2	3	4	5
6. Olaylar karşısındaki duygusal tepkilerimiz (heyecanlarımız) aynı.	1	2	3	4	5
7. Onun inandıkları bana ters geliyor.	1	2	3	4	5
8. Bazı yanlarımın ona benzemesi bana gurur veriyor.	1	2	3	4	5
9. Onun arkadaşlarından hoşlanmıyorum.	1	2	3	4	5
10. Aynı şeylerden hoşlanıyoruz.	1	2	3	4	5
11. Olayları farklı bakış açıları ile değerlendiriyoruz.	1	2	3	4	5
12. Hiçbir bakımdan birbirimize benzemiyoruz.	1	2	3	4	5
13. Onun sevdiği müziği ben hiç dinlemem.	1	2	3	4	5
14. Farklı yanlarımız benzerliklerimizden fazladır.	1	2	3	4	5
15. Onun komik buldukları beni hiç güldürmez.	1	2	3	4	5
16. Neden ona benzeyeyim ki; o çok farklı.	1	2	3	4	5
17. Benzediğimizi söyleseler çok kızarım.	1	2	3	4	5
18. Onun bulunmaktan hoşlandığı ortamlardan ben de zevk alıyorum.	1	2	3	4	5
19. Onun insanlara yaklaşım tarzını ben de benimsiyorum.	1	2	3	4	5
20. Onun giydikleri ile benimkiler aynı beğeniyi yansıtıyor.	1	2	3	4	5
21. Yapmaktan hoşlandığımız etkinlikler hiç uyuşmuyor.	1	2	3	4	5
22. Dostlarımızı aynı çevrenin insanlarından seçiyoruz.	1	2	3	4	5
23. Ona her bakımdan benzemek isterim.	1	2	3	4	5
24. Farklı giyim tarzlarından hoşlanıyoruz.	1	2	3	4	5
25. Hiçbir fiziksel özelliğimin ona benzemediğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
26. Sorunlarımız birbirine benziyor.	1	2	3	4	5
27. Aynı düşünce yapısına sahibiz.	1	2	3	4	5
28. Damak zevkimizin aynı olduğu söylenebilir.	1	2	3	4	5
29. Dünyaya farklı gözlerle bakıyoruz.	1	2	3	4	5
30. Herkese benzemeye razıyım, ona benzemeyeyim de.	1	2	3	4	5